

Regeringens proposition

2015/16:155

Utökade möjligheter till förverkande

Prop.
2015/16:155

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 23 mars 2016

Stefan Löfven

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

För att minska incitamenten att begå brott krävs att rättsväsendet har ändamålsenliga möjligheter att beröva kriminella deras brottsvinster. Att det finns effektiva och ändamålsenliga förverkandemöjligheter är därför av central betydelse för den brottsbekämpande verksamheten.

I propositionen lämnas förslag till lagändringar som krävs för att genomföra EU:s direktiv om förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen. Det föreslås även utökade möjligheter att förverka utbyte av brottslig verksamhet vid brott som har samband med organiserad brottslighet.

Förslagen innebär att möjligheterna att förverka inte bara utbytet av ett konkret brott, utan även utbyte av en inte närmare preciserad brottslig verksamhet (utvidgat förverkande), utökas till att gälla vid fler brott. Utvidgat förverkande ska enligt förslaget kunna beslutas vid alla brott som har fyra års fängelse eller mer i straffskalan och som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Utvidgat förverkande ska även kunna beslutas vid t.ex. brott som har två års fängelse eller mer i straffskalan om brottet har utgjort led i en brottslighet som har utövats i organiserad form.

Vidare föreslås utökade möjligheter att besluta om förverkande även utan samband med en fällande brottmålsdom och vissa anpassningar av möjligheterna att erkänna och verkställa förverkandebeslut från andra EU-medlemsstater.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2016.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Lag om ändring i brottsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i Europeiska unionen	8
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Förverkandelagstiftningen	11
4.1	Vad innebär förverkande?	11
4.2	Sveriges åtaganden inom EU och Europarådet	11
4.2.1	Europeiska unionen	11
4.2.2	Europarådet	11
4.3	Gällande rätt	12
4.3.1	Materiella förverkandebestämmelser	12
4.3.2	Hur en fråga om förverkande prövas	15
4.3.3	Verkställighet av beslut om förverkande	16
4.3.4	Åtgärder för att säkra verkställighet	17
5	EU:s direktiv om förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen	19
6	Direktivets förhållande till svensk rätt	21
7	Genomförandet av direktivet	23
7.1	Förverkande utan samband med fällande brottmålsdom	23
7.2	Utvidgat förverkande	27
7.3	Övriga lagförslag	33
7.3.1	Hos vem förverkande får ske	33
7.3.2	Erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen	34
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	36
9	Ekonomiska konsekvenser	37
10	Författningskommentar	39
10.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	39
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen	42
Bilaga 1	Direktivet	45
Bilaga 2	Rättelse till direktivet	57
Bilaga 3	Sammanfattning av betänkandet För att brott inte ska löna sig (SOU 2015:67)	58
Bilaga 4	Betänkandets lagförslag	61
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna	66

Bilaga 6	Lagrådsremissens lagförslag.....	67	Prop. 2015/16:155
Bilaga 7	Lagrådets yttrande	72	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 mars 2016	75	
	Rättsdatablad.....	76	

Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs¹ att brottsbalken 36 kap. 1 b, 5 och 14 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

1 b §²

Döms någon för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i *sex* år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Döms någon för ett brott för vilket *det* är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. *människohandel enligt 4 kap. 1 a § tredje stycket, koppleri, ocker som är grovt, olovlig befattning med falska pengar som är grovt, eller grovt dobbleri,*

1. *dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,*

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, *eller*

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen.

² Senaste lydelse 2011:115.

Prop. 2015/16:155 organiserande av människo- organiserande av människo-
smuggling enligt 20 kap. 9 § första smuggling enligt 20 kap. 9 § första
stycket samma lag. stycket samma lag, *eller*

6. något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

5 §³

Förverkande till följd av brott av Förverkande till följd av *ett* brott
egendom eller dess värde enligt 1 av egendom eller dess värde får,
och 2–4 §§ får, om inte annat har om inte annat har föreskrivits, ske
föreskrivits, ske hos hos

a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses
i 4 §,

d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 c § ska anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

14 §⁴

Kan på grund av den brottsliges Är *det* på grund av den
död eller av annan orsak påföljd *ej* brottsliges död eller av annan
längre *ådömas*, får egendom orsak *inte* längre *möjligt att döma*
förklaras förverkad eller *ut* påföljd, får egendom förklaras
företagsbot åläggas på grund av förverkad eller företagsbot åläggas
brottet eller åtgärd föreskrivas på grund av brottet eller åtgärd
till förebyggande av missbruk, endast föreskrivas till förebyggande av
om stämning i mål *därom delgivits* missbruk endast om stämning i
inom fem år från det brottet mål *om detta delgetts* inom fem år
begicks. *Talan får i sådant fall* från det att brottet begicks.

är påkallat ur allmän synpunkt. En *talans* om förverkande av
utbyte av ett brott eller av
egendom som använts eller varit

³ Senaste lydelse 2008:370.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

avsedd att användas som hjälpmedel vid brott får dock alltid prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

I fall som *nu sagts skall* vad i 35 kap. 3 § *stadgas äga* motsvarande tillämpning.

En talan enligt första eller andra stycket får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt. I fall som avses i första och andra styckena ska vad som sägs i 35 kap. 3 § ha motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § och 3 kap. 11 a § lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarat att egendomen

Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarat att egendomen *har*

1. utgjort vinning av ett brott eller uppgår till värdet av denna vinning,

2. utgjort hjälpmedel vid ett brott,

3. *har* förverkats till följd av en tillämpning av artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

4. *har* förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

1. motsvarande som helt eller delvis

3. förverkats till följd av en tillämpning av

a) artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

b) *artikel 5 om utvidgat förverkande i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, eller*

4. förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

¹ Senaste lydelse 2014:203.

3 kap.
11 a §²

För beslut om förverkande enligt 1 kap. 3 § första stycket 4 gäller, utöver vad som anges i 10 och 11 §§, att en verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om

1. den gärning som ligger till grund för beslutet om förverkande varken motsvarar ett brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i *sex* år eller mer, eller något av de brott som räknas upp i 36 kap. 1 b § andra och tredje styckena brottsbalken,

2. brottet inte är av beskaffenhet att kunna ge utbyte,

3. det varken av beslutet om förverkande eller av krav som uppställs i den andra medlemsstatens lag framgår att den statens domstol har bedömt att den förverkade egendomen härrör från brottslig verksamhet, eller

4. beslutet om förverkande inte riktar sig mot någon av de personer som anges i 36 kap. 5 a § brottsbalken.

En verkställbarhetsförklaring avseende beslut som anges i första stycket får inte meddelas om det är oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

² Senaste lydelse 2014:203.

3 Ärendet och dess beredning

Den 12 mars 2012 lämnade Europeiska kommissionen ett förslag till direktiv om frysning och förverkande av vinning av brott inom Europeiska unionen (KOM [2012] 85 slutlig). Syftet med förslaget, som byggde vidare på och föreslogs delvis ersätta två tidigare rambeslut på förverkandeområdet, rådets rambeslut 2001/500/RIF och 2005/212/RIF, var att stärka medlemsstaternas system för frysning och förverkande av tillgångar som härrör från brottslig verksamhet. En faktagrupp om direktivförslagets innehåll har överlämnats till riksdagen (Faktagrupp 2011/12:FPM132).

Europaparlaments och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen (fortsättningsvis direktivet) trädde i kraft den 19 maj 2014 och ska vara genomfört senast den 4 oktober 2016. Direktivet finns i *bilaga 1*. En rättelse till direktivet finns i *bilaga 2*.

Regeringen gav den 7 februari 2013 en särskild utredare i uppdrag att redovisa hur reglerna i 36 kap. 1 b § brottsbalken om utvidgat förverkande hade tillämpats och mot bakgrund därav utvärdera bl.a. om tillämpningen hade visat på problem eller svårigheter med regleringen. Om det fanns behov av författningsändringar, skulle sådana förslag lämnas (dir. 2013:14). Utredningen, som tog namnet Utredningen om utvidgat förverkande m.m., fick genom tilläggsdirektiv i uppdrag att analysera behovet av och lämna förslag till de författningsändringar som behövs för att genomföra direktivet (dir. 2014:22).

Riksdagen har gett regeringen till känna att regeringen ska se över möjligheten att ytterligare utöka möjligheterna att komma åt kriminellas tillgångar genom skärpt lagstiftning (bet. 2014/15:JuU14, rskr. 2014/15:138). Den frågan behandlas i avsnitt 7.

Utredningen lämnade i juni 2015 betänkandet För att brott inte ska löna sig (SOU 2015:67). I betänkandet lämnas bl.a. förslag till de lagändringar som bedöms nödvändiga för att genomföra direktivet. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 3*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 4* och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Remissvaren finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2015/05200/L5).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 18 februari 2016 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 6*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 7*. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 6, 7.1, 7.3.2, 8 och författningskommentaren.

4.1 Vad innebär förverkande?

Förverkande är en särskild rättsverkan av brott och kan ske genom sakförverkande eller värdeförverkande. Innebörden av sakförverkande är att viss egendom förklaras förverkad, dvs. att ägaren eller rättighetsinnehavaren förlorar sin rätt till den aktuella egendomen. Vid värdeförverkande avser förverkandeförklaringen i stället värdet av viss egendom eller vissa förtjänster. Ett värdeförverkande har därför formen av en förpliktelse för den enskilde att betala ett angivet belopp.

De grundläggande reglerna om förverkande finns i 36 kap. brottsbalken. Där regleras bl.a. under vilka förutsättningar förverkande får beslutas och mot vem en talan om förverkande kan riktas. I andra författningar finns det regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter reglerna i 36 kap. brottsbalken. Inom specialstraffrätten finns t.ex. regler om förverkande som innebär att förverkande kan beslutas på annan grund eller riktas mot annan person än vad som är fallet enligt brottsbalken.

4.2 Sveriges åtaganden inom EU och Europarådet

4.2.1 Europeiska unionen

Utöver direktivet finns ett flertal rättsakter från EU som reglerar olika aspekter av förverkande. Av dessa är fyra rambeslut (2001/500/RIF, 2003/577/RIF, 2005/212/RIF och 2006/783/RIF), en har getts formen av en gemensam åtgärd (98/699/RIF) och en formen av ett rådsbeslut (2007/845/RIF). Såväl den gemensamma åtgärden som 2001 års och 2005 års rambeslut innehåller materiella bestämmelser om förverkande. Den gemensamma åtgärden har till stor del ersatts av rambesluten som i sin tur nu ersätts delvis av direktivet. 2003 års och 2006 års rambeslut reglerar frågor om erkännande och verkställighet av beslut om frysning respektive förverkande. Rådsbeslutet behandlar frågor om samarbete mellan medlemsstaterna för återförande av tillgångar.

4.2.2 Europarådet

Inom Europarådet har det antagits två rättsligt bindande instrument med särskilt fokus på förverkandefrågor. Europarådets konvention om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (ETS 141) antogs den 8 november 1990. Syftet med konventionen är att underlätta det internationella samarbetet och den inbördes rättshjälpen vid brottsutredningar och för att spåra, ta i beslag och förverka brottsvinster. Sverige har tillträtt konventionen (prop. 1995/96:49, bet. 1995/96:JuU10, rskr. 1995/96:59). Denna konvention har uppdaterats och kompletterats genom Europarådets konvention av den 16 maj 2005 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott och om finansiering av terrorism (CETS 198). Sverige har tillträtt

4.3 Gällande rätt

4.3.1 Materiella förverkandebestämmelser

Brottsbalkens reglering

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken ska utbyte av brott förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Med utbyte av brott avses både konkret egendom som någon kommit över genom brott och det till penningbelopp uppskattade värdet av vad som åtkommit. Begreppet omfattar alltså både konkreta föremål och abstrakt vinst (se prop. 1968:79 s. 76 och 79). Vidare kan vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott förverkas, om mottagandet utgör brott enligt brottsbalken. I stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat. Även egendom som har trätt i stället för utbyte av brott, avkastningen av utbyte samt avkastning av det som har trätt i stället för utbytet kan med stöd av 1 c § förverkas som utbyte av brott. Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att besluta om förverkande ska enligt 1 a § eventuell skadeståndsskyldighet särskilt beaktas.

Sedan 2008 är det enligt 1 b § möjligt att förverka inte bara utbyte av det brott som en person döms för utan även att förverka utbyte som kommer från en inte närmare preciserad brottslig verksamhet. Denna förverkandeform som kallas utvidgat förverkande beskrivs närmare under nästa rubrik.

I 2 § regleras förverkande av egendom som använts som hjälpmedel vid brott enligt balken. Förverkande får beslutas om det behövs för att förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Även egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel – men som i det enskilda fallet inte kommit till sådan användning – får förverkas. Förutsättningen för förverkande är att brottet antingen har fullbordats eller att det har varit fråga om ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling till brott. Egendom som har framställts genom brott eller vars användande utgör brott får också förverkas enligt den nu aktuella paragrafen. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

I 3 § finns bestämmelser som reglerar förverkande i vissa fall av föremål som riskerar att komma till brottslig användning. Bestämmelsen tar sikte på typiska brottsverktyg. Förverkande av detta slag förutsätter inte att brott har begåtts.

Har det uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkare av brott som begåtts i näringsverksamhet, ska enligt 4 § värdet därav förklaras förverkat, även när det inte följer av andra regler. Detta gäller dock inte om förverkande är uppenbart oskäligt. Vid den bedömningen ska bl.a. beaktas om det kan antas att näringsidkaren kommer att åläggas annan betalningsskyldighet som svarar mot de ekonomiska fördelarna av brottet.

I 5 § regleras mot vem talan om förverkande kan föras. Enligt den bestämmelsen får förverkande ske hos

- gärningsmannen eller annan som medverkat vid brottet,
- den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,

– den som efter brottet förvärvat egendomen genom vissa i huvudsak familjerättsliga fång,

– den som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och som därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Om egendomen inte tillhörde någon av de tre första kategorierna vid brottet, får den inte förverkas. I fråga om förverkande av utbyte som trätt i stället för den förverkade egendomen finns särskilda bestämmelser.

I 5 b § regleras hur en förverkandeförklaring avseende viss egendom förhåller sig till dels särskilda rättigheter i egendomen, dels utmätning och betalningssäkring.

Enligt 6 § kan rätten, när ett sakförverkande framstår som oskäligt eller onödigt ingripande, i stället föreskriva att en särskild åtgärd ska vidtas till förebyggande av missbruk av egendomen. Som exempel på det sistnämnda brukar nämnas borttagande av signaturen på en förfalskad tavla.

Om en förutsättning för förverkande är att någon döms till påföljd, får rätten, enligt 12 §, om den beslutar om påföljdseftergift, ändå besluta om förverkande.

I 13 § regleras vad som gäller om brottet har begåtts av någon som inte har fyllt 15 år eller som har handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning. I sådana fall får rätten besluta om förverkande av egendom endast om och i den mån det med hänsyn till gärningsmannens psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Enligt 14 § är möjligheten att besluta om förverkande begränsad om gärningsmannen har avlidit eller om påföljd av någon annan orsak inte längre kan dömas ut. I ett sådant fall får egendom förklaras förverkad på grund av brottet endast om stämning i målet har delgetts inom fem år från det att brottet begicks. Talan om förverkande får väckas endast om det är påkallat från allmän synpunkt.

Av 15 § framgår att ett beslut om förverkande förfaller om verkställighet inte skett inom tio år från det att beslutet vann laga kraft.

Enligt 16 § får en förverkandeförklaring underlätas även om det i lag eller författning föreskrivs att förverkande ska beslutas, under förutsättning att förverkande vore uppenbart oskäligt.

I 17 § klargörs att förverkad egendom tillfaller staten om inte annat är föreskrivet. Vidare regleras det fallet att utbyte av ett brott som svarar mot skada för en enskild har förklarats förverkat hos någon. Enligt bestämmelsen är det i ett sådant fall staten som har att svara för ersättning åt den skadelidande. Denna skyldighet är dock begränsad till värdet av vad som tillfallit staten på grund av förverkandebeslutet.

Bestämmelser om utvidgat förverkande infördes i 1 b § under 2008 som en del av det svenska genomförandet av artikel 3 i 2005 års förverkanderambeslut. Bestämmelserna innebär att i det fall någon döms för ett brott som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte och för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer, kan enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken inte endast utbyte av det brott som domen avser förklaras förverkat utan också annan egendom eller dess värde, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Sådant förverkande kan dessutom komma i fråga då någon döms för vissa särskilt uppräknade brottstyper med en lägre straffskala, förutsatt att brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte.

Vad som kan bli föremål för förverkande är egendom som utgör utbyte av brottslig verksamhet. Därmed krävs inte, till skillnad från vad som är fallet vid utbytesförverkande enligt 1 §, att det som förverkas kan knytas till ett visst konkret brott. Åklagaren behöver alltså inte ange eller bevisa från vilket eller vilka enskilda brott som egendomen härrör eller på annat sätt precisera vari den brottsliga verksamheten består. Inte heller krävs för förverkande att den som döms för det förverkandeutlösande brottet själv varit delaktig i eller haft kännedom om den brottsliga verksamheten (prop. 2007/08:68 s. 95).

Åklagaren har bevisbördan för att den egendom som yrkas förverkad utgör utbyte av brottslig verksamhet, men beviskravet för sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten är lägre än vad som normalt gäller i brottmål. För att förverkande ska få ske är det tillräckligt att det framstår som klart mera sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Detta innebär dels att vad åklagaren påstår måste vara sannolikt i sig, dels att sannolikheten för påståendet på ett tydligt sätt ska överträffa sannolikheten för att det förhåller sig på motsatt sätt (nämnda prop. s. 95).

Det saknar betydelse om den som talan om förverkande riktas mot döms som gärningsman eller som anstiftare eller medhjälpare. Av tredje stycket framgår också att domen inte behöver avse ett fullbordat brott.

Utvidgat förverkande får inte beslutas om det är oskäligt. Vid bedömningen av om ett förverkande är oskäligt bör domstolen beakta bl.a. om straffvärdet av det förverkandeutlösande brottet är lågt. Ett förverkande skulle i så fall kunna vara oskäligt, i synnerhet om det förverkandeutlösande brottet är något av de i bestämmelsen särskilt uppräknade brotten. I särskild mån gäller detta om åtalet för brottet endast delvis leder till bifall (nämnda prop. s. 96 f.). Möjligheten att underlåta förverkande enligt den aktuella bestämmelsen är vidare än vid t.ex. förverkande enligt 1 §.

Utvidgat förverkande får enligt 5 a § ske hos gärningsmannen eller annan som medverkat till det brott som förverkandet grundas på, den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva, eller den som förvärvat egendomen på annat sätt och då haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet.

Som nyss framgått finns det regler om förverkande i vissa specialstraffrättsliga författningar. Även om dessa ibland skiljer sig i olika avseenden från brottsbalkens reglering, fungerar bestämmelserna i brottsbalken som riktlinjer vid tillämpningen av de specialstraffrättsliga reglerna.

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken är reglerna om förverkande av utbyte m.m. generellt tillämpliga på brott inom specialstraffrätten. Förutsättningen för en sådan tillämpning är att dessa brott är av viss svårhetsgrad. Är det fråga om brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än ett år, ska som huvudregel utbyte av brott och ersättning för kostnader i samband med brottet förverkas. Det är således möjligt att besluta om förverkande vid ett stort antal specialstraffrättsliga brott (se prop. 2004/05:135 s. 107 f.). Dessutom innehåller åtskilliga specialstraffrättsliga författningar bestämmelser om förverkande även för brott som inte har mer än ett års fängelse i straffskalan. Det gäller t.ex. vissa brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Även bestämmelserna om förverkande av hjälpmedel enligt 36 kap. 2 § ska, om det inte finns avvikande regler, tillämpas på specialstraffrättsliga brott för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

Bestämmelserna om förverkande av utbyte av och hjälpmedel vid brott gjordes tillämpliga även på specialstraffrättens område för att anpassa den svenska lagstiftningen till 2005 års förverkanderambeslut och till 1990 års förverkandekonvention.

4.3.2 Hur en fråga om förverkande prövas

Förverkande på grund av brott sker vanligen genom en förverkandeförklaring som meddelas av domstol. I enklare fall kan emellertid förverkande enligt 48 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken beslutas också i strafföreläggande och vid föreläggande av ordningsbot.

Tas en fråga om förverkande upp i samband med åtal för det brott som förverkandet grundar sig på, regleras förfarandet av de allmänna reglerna om rättegången i brottmål. Rör förverkandefrågan däremot någon som inte är tilltalad för brott, regleras förfarandet i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Enligt 2 § prövas förverkandefrågan som huvudregel i dessa fall av allmän domstol efter särskild talan och rättegångsbalkens regler om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter tillämpas. Åklagare kan med stöd av 3 § första och andra styckena pröva en fråga om förverkande av sådan egendom som tagits i beslag, om det som ska förverkas inte uppgår till betydande belopp eller det finns andra skäl mot ett sådant förfarande. Om värdet av beslagtagna egendom som ska förverkas uppgår till mindre än en tiondels basbelopp, eller om egendomen saknar saluvärde, får en polisman besluta om förverkande, 3 § fjärde stycket. Detta förutsätter dock att det är uppenbart att förutsättningarna för förverkande är uppfyllda. Den som är missnöjd med en polisman eller en åklagares beslut om förverkande kan anmäla missnöje mot beslutet. Åklagaren kan inom en månad från missnöjesanmälan väcka talan vid domstol, som då

Prop. 2015/16:155 slutligen avgör saken. Väcks inte sådan talan ska det beslagtagna återlämnas.

När talan om utvidgat förverkande ska föras mot någon annan än den som åtalats för det förverkandeutlösande brottet ska talan väckas i särskild ordning enligt lagen (2008:369) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall. Frågan prövas enligt 2 § av allmän domstol efter särskild talan i enlighet med rättegångsbalkens regler om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. I 3 § anges att en särskild talan om utvidgat förverkande ska väckas inom ett år från det att domen i målet om det förverkandeutlösande brottet vunnit laga kraft.

4.3.3 Verkställighet av beslut om förverkande

Värdeförverkande

Bestämmelser om verkställighet av sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet, t.ex. värdeförverkande, finns i bötesverkställighetslagen (1979:189). Närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen finns i bötesverkställighetsförordningen (1979:197).

Enligt 1 § bötesverkställighetslagen kan förverkande som innefattar betalningsskyldighet verkställas antingen genom uppbörd eller genom indrivning. Detta gäller dock inte om kvarstad på egendom till säkerställande av betalningsskyldigheten dessförinnan har beslutats. Beslutet om värdeförverkande är då verkställt i och med att det vinner laga kraft. Om uppbörd ska äga rum, sker det så snart domen har meddelats. Indrivning får däremot inte äga rum förrän domen har vunnit laga kraft. Den misstänkte får dock betala förskott på förverkande som innefattar betalningsskyldighet och som kan komma att påföras honom eller henne.

Polismyndigheten är enligt 3 § bötesverkställighetsförordningen central uppbördsmyndighet och har hand om uppbördsförfarandet. Domstolarna medverkar i uppbördsförfarandet genom att de upplyser om möjligheten till frivillig betalning och förser den som har ålagts ett värdeförverkande med ett inbetalningskort.

Uppbörd sker enligt 4 § bötesverkställighetslagen genom att den dömda betalar frivilligt. Om betalning inte äger rum frivilligt, sker indrivning. Polismyndigheten ansöker om sådan åtgärd. Bestämmelserna om indrivning finns i lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. (indrivningslagen). Indrivningen handhas av Kronofogdemyndigheten. Indrivningslagen omfattar alla slags fordringar som handläggs i allmänna mål hos Kronofogdemyndigheten, se 1 § indrivningslagen, 1 kap. 6 § utsökningsbalken och 1 kap. 2 § utsökningsförordningen (1981:981). Vid indrivning gäller utsökningsbalkens regler om förfarandet vid verkställigheten, om vilken egendom som kan tas i anspråk till täckande av skulden och om möjligheterna att överklaga Kronofogdemyndighetens beslut.

Av 12 och 13 §§ bötesverkställighetslagen följer en möjlighet att lägga ned verkställigheten, om särskilda skäl föranleder det. För ett sådant

beslut, som fattas av Kronofogdemyndigheten, krävs att indrivningen skulle vara till synnerligt men för den dömda eller för någon som är beroende av honom eller henne för sin försörjning. Som exempel anges långvarig sjukdom av allvarigare slag eller fysiskt handikapp som försvarar personens förvärvsmöjligheter och existens i övrigt. Det krävs också att det inte är påkallat från allmän synpunkt att indrivningen fortgår, och eftergift bör inte göras för mera betydande belopp. Ett beslut att lägga ned verkställigheten kan överklagas av åklagaren.

Någon motsvarighet till möjligheten att vid böter omvandla obetalda belopp till fängelsestraff eller annan påföljd finns inte i fråga om värdeförverkande.

Sakförverkande

Egendom som blir föremål för sakförverkande har normalt tagits i beslag, varför det sällan blir aktuellt att anlita Kronofogdemyndigheten för verkställighet av sådant förverkande. Beslutet om förverkande av egendomen är då verkställt i och med att beslutet vinner laga kraft.

I de undantagsfall där den egendom som förverkas inte dessförinnan har tagits i beslag, eller där den beslagtagna egendomen har lämnats kvar i innehavarens vård med stöd av 27 kap. 10 § rättegångsbalken, ska verkställigheten av förverkandet ske enligt utskönningsbalken. Ansökan om verkställighet görs av Polismyndigheten eller åklagaren.

Vad som sker med förverkad egendom eller värdet av denna

Egendom som förklarats förverkad och värdet av sådan egendom tillfaller enligt 36 kap. 17 § brottsbalken staten, om inte annat är föreskrivet. I lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegoods m.m. regleras hur egendomen ska tas om hand. Av 10 § följer att pengar ska redovisas till staten. Annan egendom ska säljas. Enligt 5 § ska egendom som kan befaras komma till brottslig användning eller som det annars är olämpligt att sälja oskadliggöras. I fråga om alkoholhaltiga drycker som påträffats i samband med trafikbrott och i vissa andra situationer finns det särskilda regler.

Polismyndigheten har rätt att utfärda föreskrifter om hantering av förverkad egendom. Med stöd härav har föreskrivits att egendom som tas i beslag, förverkas eller tas i förvar ska förtecknas och redovisas på särskilt sätt (RPSFS 2000:56, FAP 102-2). Pengar som förverkas ska sättas in på ett särskilt konto tillhörigt staten.

4.3.4 Åtgärder för att säkra verkställighet

Vissa straffprocessuella tvångsmedel kan komma till användning för att säkra ett framtida förverkande. För att säkra sakförverkande, dvs. förverkande av viss utpekad egendom, tillämpas då reglerna om beslag och för värdeförverkande reglerna om kvarstad och förvar.

Beslag

Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken får föremål som skäligen kan antas komma att förverkas på grund av brott tas i beslag. Beslag får riktas såväl

Prop. 2015/16:155 mot den som är misstänkt för brottet som mot annan. Det finns inte något krav på att brottet ska ha en viss straffskala. Beslag kan därför beslutas även vid bötesbrott. Beslag får emellertid beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Kvarstad

För att säkra värdeförverkande finns tvångsmedlen förvar och kvarstad. Dessa regleras i 26 kap. rättegångsbalken. Förvar är en interimistisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut om kvarstad. Förvar behandlas i nästa avsnitt.

Förutsättningarna för kvarstad är enligt 1 § för det första att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. För det andra ska det finnas risk för att denne, genom att avvika eller undanskaffa egendom eller på annat sätt, undandrar sig att betala vad som kan komma att ådömas honom på grund av brottet i form av böter, värdet av förverkad egendom, företagsbot eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande. Kostnaderna för utmätning ska därvid räknas in. Om dessa förutsättningar är uppfyllda, får domstol besluta om kvarstad på så mycket av den misstänktes egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning. Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något motstående intresse.

En fråga om kvarstad initieras av åklagaren eller målsäganden. När åtal är väckt kan med stöd av 2 § andra stycket rätten på eget initiativ besluta om kvarstad.

Rätten ska hålla förhandling i kvarstadsfrågan så snart det kan ske. Det finns inte någon absolut frist inom vilken en sådan förhandling ska hållas, utom i de fall där egendom tagits i förvar. Förhandling ska då hållas senast på fjärde dagen efter det att ansökan kommit in till rätten (26 kap. 4 § andra stycket). Hålls huvudförhandling i målet inom en vecka, behöver någon särskild kvarstadsförhandling inte hållas. I brådskande fall kan rätten fatta ett interimistiskt beslut om kvarstad (26 kap. 2 § sista stycket).

Som framgått är det en förutsättning för tillgripande av kvarstad att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Detta reser frågan vad som ska gälla när anspråk riktas mot en juridisk person, vilket kan bli fallet både vid en talan om förverkande enligt 36 kap. 1 och 1 b §§ brottsbalken och för den delen även vid en talan om förverkande av värdet av ekonomiska fördelar enligt 36 kap. 4 §. Av ett avgörande av Högsta domstolen framgår att kvarstad i ett sådant fall kan tillgripas mot den juridiska personen (se NJA 1983 s. 570). Vad som sägs om den som är skäligen misstänkt och dennes egendom ska då i stället gälla den mot vilken det skäligen kan antas finnas anspråk på förverkande och dennes egendom.

Ett beslut om kvarstad är enligt 30 kap. 12 § första stycket 3 rättegångsbalken omedelbart verkställbart. Sådana beslut verkställs av Kronofogdemyndigheten enligt bestämmelser i utsökningsbalken, som också reglerar verkan av kvarstad m.m. (se 16 kap. 14 §, 4 kap. 29 § andra stycket och 31 § samt 12 kap. 6–10 §§ utsökningsbalken).

När rätten avgör målet ska den enligt 26 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken pröva om beslutad kvarstad ska bestå. Rätten kan också i samband med domen besluta om kvarstad. I de fall där kvarstadsbeslutet är avsett att säkra ett betalningsanspråk som är verkställbart trots att rättens avgörande inte har vunnit laga kraft finns det normalt inget behov av att låta åtgärden bestå. Beslut om förverkande är, som framgått tidigare, inte omedelbart verkställbara.

Förvar

Förvar, som är en tillfällig åtgärd, regleras i 26 kap. 3 § rättegångsbalken.

För förvar gäller samma grundläggande förutsättningar som för kvarstad. Vad som har sagts om kvarstad gäller därför i allt väsentligt också förvar. Förvar får emellertid endast avse lös egendom. Beslut om förvar meddelas av åklagare, annan undersökningsledare eller – i brådskande fall – av en polisman. I sistnämnda fall ska beslutet skyndsamt underställas undersökningsledaren eller åklagaren, som omedelbart ska pröva om egendomen ska förbli i förvar.

Har egendom tagits i förvar, ska enligt 26 kap. 4 § frågan om kvarstad underställas rättens prövning senast fem dagar därefter. Det innebär att åklagare ska ta över ledningen av förundersökningen. Om fristen för att ansöka om kvarstad löper ut utan att någon sådan ansökan görs, ska egendomen genast återställas.

Görs ansökan om kvarstad, ska förhandling i kvarstadsfrågan hållas på sätt som har beskrivits i föregående avsnitt.

Om rätten beslutar om kvarstad, ska egendom som tagits i förvar kvarbli i myndighetens vård till dess beslutet har verkställts, om inte rätten bestämmer annat, se 26 kap. 4 § tredje stycket.

5 EU:s direktiv om förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen

Europaparlamentets och rådets direktiv om förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen ändrar och utvidgar bestämmelserna i rambesluten 2001/500/RIF och 2005/212/RIF och ersätter delvis dessa rambeslut för medlemsstaterna som är bundna av direktivet. Tyngdpunkten i direktivet utgörs av materiella straffrättsliga och i någon mån straffprocessuella bestämmelser av minimikaraktär. Efter att i *artiklarna 1–3* ha slagit fast syfte, definitioner och tillämpningsområde innebär direktivet i huvudsak följande.

Enligt *artikel 4.1* ska det vara möjligt att hos den som dömts för ett brott förverka hjälpmedel vid eller vinning av brott eller egendom till ett värde som motsvarar sådana hjälpmedel eller sådan vinning. Vinning enligt direktivet motsvarar utbyte enligt svensk rätt. *Artikel 4.2* anger att sådant förverkande i vissa fall ska vara möjligt även utan att det finns en fällande dom. Så ska åtminstone vara fallet om frånvaron av en fällande dom beror på att den tilltalade är på flykt undan lagföring eller om han

Prop. 2015/16:155 eller hon på grund av långvarig sjukdom inte kan medverka i rättegången. Som ytterligare förutsättningar för sådant förverkande utan samband med fällande brottmålsdom uppställs att ett straffrättsligt förfarande har inletts, att brottet är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge ekonomiska fördelar och att det inledda förfarandet kunde ha lett till fällande dom för det fall att den tilltalade hade kunnat medverka i en rättegång.

Artikel 5 reglerar utvidgat förverkande. *Artikel 5.1* anger att det hos den som döms för ett brott av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge vinning ska vara möjligt att förverka egendom som härrör från brottsligt handlande, dvs. även annat brottsligt handlande än det som personen döms för. En förutsättning för detta ska vara att domstolen med hänsyn till omständigheterna i målet – t.ex. det faktum att värdet av egendomen inte står i proportion till den dömdes lagligen förvärvade inkomst – är övertygad om att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar. Av *artikel 5.2* framgår att det ska vara möjligt att tillgripa förverkandeformen när någon döms för ett brott som enligt sin straffskala kan ge fyra års fängelse eller mer. Utvidgat förverkande ska även kunna tillgripas vid vissa särskilt utpekade brott oavsett straffskala.

Av *artikel 6* framgår i vilka fall det ska vara möjligt att förverka egendom hos någon annan än gärningsmannen. Detta ska kunna ske när gärningsmannen direkt eller indirekt till en tredje man har fört över vinning eller egendom som trätt i stället för vinning. Så ska också kunna ske när en tredje man av gärningsmannen har förvärvat egendom som utgör vinning av brott eller som har trätt i stället för vinning. I båda fallen har medlemsstaterna vid sitt genomförande av direktivet möjlighet att som förutsättning för förverkande hos tredje man uppställa att denne kände till eller borde ha känt till att syftet med överföringen eller förvärvet var att gärningsmannen skulle undgå förverkande.

Artikel 7 innehåller bestämmelser om frysning. Med detta begrepp – som vanligen inte används i svensk lagtext – menas att egendom tillfälligt tas om hand eller görs omöjlig att disponera i avvaktan på ett beslut om förverkande. Enligt artikeln ska medlemsstaterna se till att sådana åtgärder kan beslutas av behörig myndighet – även interimistiskt – gentemot såväl gärningsman som tredje man.

I *artikel 8* anges en rad rättssäkerhetsgarantier som medlemsstaterna ska vara skyldiga att upprätthålla. Dessa garantier innefattar att beslut om förverkande och frysning så snart som möjligt ska delges den som drabbats av åtgärden och att skäl ska anges för beslutet. Den som fått egendom förverkad eller fryst ska vidare ha möjlighet att få beslutet överprövat och ska i det sammanhanget vara garanterad tillgång till bl.a. ett effektivt rättsmedel och en rättvis rättegång.

I *artikel 9* och *10* finns allmänna föreskrifter om effektivitet i arbetet med förverkande och frysning samt om en ändamålsenlig förvaltning av egendom som tagits om hand för förverkande.

Avslutningsvis finns i *artiklarna 11–14* bestämmelser om medlemsstaternas skyldighet att i vissa hänseenden föra statistik samt sedvanliga bestämmelser om genomförande och rapportering.

Direktivet ska vara genomfört senast den 4 oktober 2016.

Nytt i förhållande till vad som gäller enligt tidigare instrument på förverkandeområdet är först och främst åtagandet att göra det möjligt att i

vissa fall förverka hjälpmedel vid och vinning av brott även utan samband med fällande brottmålsdom. Även direktivets bestämmelse om förverkande hos tredje man saknar motsvarighet i tidigare instrument. Därutöver går direktivets bestämmelse om utvidgat förverkande i vissa avseenden längre än sin motsvarighet i 2005 års förverkanderambeslut. I övriga delar motsvarar direktivets bestämmelser helt eller till övervägande del vad som gäller enligt tidigare internationella åtaganden.

6 Direktivets förhållande till svensk rätt

Regeringens bedömning: Svensk rätt uppfyller genom befintlig lagstiftning i huvudsak de krav som uppställs enligt direktivet. Det krävs dock vissa lagändringar för att leva upp till direktivets krav på att det ska vara möjligt att på grund av brott förverka vinning och hjälpmedel även i vissa fall när fällande brottmålsdom inte kunnat meddelas på grund av lagföringshinder.

Det krävs vidare vissa lagändringar för att genomföra direktivets krav på när utvidgat förverkande ska kunna ske.

Möjligheterna att erkänna och verkställa utländska beslut om förverkande bör anpassas för att svara mot direktivets bestämmelser om utvidgat förverkande.

Utredarens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna instämmer i utredarens bedömning eller har inga synpunkter på den. *Linköpings tingsrätt* och *Ångermanlands tingsrätt* konstaterar att det inte finns någon möjlighet att sälja eller överföra beslagtagna egendom och påtalar att det bör utredas ytterligare om befintlig lagstiftning är tillräcklig för att Sverige ska leva upp till direktivets krav på förvaltning av fryst egendom.

Skälen för regeringens bedömning

Ett EU-direktiv är bindande med avseende på det resultat som ska uppnås men överlåter åt de nationella myndigheterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet. I den utsträckning som det som föreskrivs i direktivet redan är uppfyllt är det tillräckligt att hänvisa till befintlig lagstiftning och andra åtgärder. Det är regeringen som ansvarar för att EU-rättsliga direktiv genomförs korrekt och i rätt tid.

Regeringen delar till en början utredarens bedömning att svensk rätt uppfyller vad direktivet kräver i fråga om förverkande av vinning och hjälpmedel vid fällande brottmålsdom och att några lagändringar därför inte krävs i den delen. Däremot krävs det, som utredaren konstaterar, lagstiftningsåtgärder för att uppfylla direktivets bestämmelse om att det ska vara möjligt att på grund av brott förverka utbyte och hjälpmedel även i fall när en fällande brottmålsdom på grund av vissa lagföringshinder inte kunnat meddelas. De möjligheter som finns att

Prop. 2015/16:155 besluta om förverkande när det till följd av den brottsliges död eller av annan orsak inte längre är möjligt att döma till påföljd är inte tillräckliga för att leva upp till direktivets krav. Förverkande utan samband med fällande brottmålsdom behöver alltså kunna ske i fler fall än i dag.

När det gäller möjligheterna till utvidgat förverkande konstaterar regeringen att vissa lagändringar krävs i brottsbalkens bestämmelse om sådant förverkande. Enligt artikel 5 ska utvidgat förverkande kunna beslutas dels vid brott som regleras i någon av de rättsakter som avses i artikel 3 i direktivet och som har fyra års fängelse eller mer i straffskalan och dels vid vissa särskilt angivna brott oavsett straffskala. Eftersom utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken – förutom vid vissa särskilt angivna brott – kräver att det förverkandeutlösande brottet har fängelse i sex år eller mer i straffskalan, behöver den avgränsningen justeras.

När det gäller övriga artiklar gör regeringen bedömningen att svensk rätt uppfyller de krav som ställs i direktivet. Regeringen konstaterar dock liksom utredaren att bestämmelserna i artikel 14, som innebär att hänvisningar till vissa bestämmelser i 2001 och 2005 års förverkanderambeslut i stället ska anses som hänvisningar till direktivet, får konsekvenser för ordningen för erkännande och verkställighet och för genomförandet av 2006 års rambeslut om verkställighet av beslut om förverkande. Vissa lagändringar krävs därför för att Sverige även fortsättningsvis ska leva upp till åtagandena enligt det rambeslutet.

Regeringen anser således att direktivet kräver lagändringar för att utöka möjligheterna att förverka utbyte och hjälpmedel i fall när en fällande brottmålsdom på grund av vissa lagföringshinder inte kan meddelas. Det behövs även lagändringar för att möjliggöra utvidgat förverkande i de fall där detta krävs enligt direktivet. Slutligen krävs lagändringar för att anpassa möjligheterna att erkänna och verkställa utländska beslut om utvidgat förverkande till direktivets bestämmelser.

När det gäller de synpunkter som *Linköpings tingsrätt* och *Ångermanlands tingsrätt* för fram avseende förvaltningen av fryst egendom gör regeringen följande överväganden.

Regeringen instämmer i utredarens bedömning att svensk rätt uppfyller de generella krav som uppställs i artikel 10.1 om att medlemsstaterna ska vidta åtgärder för att se till att fryst egendom förvaltas på lämpligt sätt för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande. När det gäller det i artikel 10.2 särskilt angivna kravet på att medlemsstaterna ska se till att dessa åtgärder omfattar en möjlighet att vid behov sälja eller överföra egendomen konstaterar regeringen att frysning enligt direktivet i svensk rätt motsvaras av tvångsmedlen beslag, förvar och kvarstad, där förvar är en provisorisk åtgärd i avvaktan på domstolens beslut om kvarstad. Reglerna om beslag används för att säkra ett sakförverkande medan kvarstad och förvar används för att säkra ett värdeförverkande. Det är enligt 16 kap. 14 § tredje stycket utsökningsbalken möjligt att sälja kvarstadsbelagd egendom som riskerar att hastigt falla i värde eller som kräver alltför kostsam vård. Som tingsrätterna påtalar saknas emellertid i svensk rätt möjlighet att sälja beslagtagen egendom.

I likhet med utredaren anser regeringen att direktivet ger betydande frihet åt medlemsstaterna att på sätt man finner lämpligt reglera det närmare omhändertagandet av fryst egendom. Behovet av att kunna sälja

fryst egendom framstår som klart störst i de fall då frysningen syftar till att säkerställa ett beslut om värdeförverkande, eftersom en värdeminskning av egendomen i dessa fall medför att kvarstaden inte längre fullt ut kan säkerställa ett framtida förverkande. Problem uppkommer inte på samma sätt i förhållande till sakförverkande eftersom det som då ska underkastas förverkande är just den beslagtagna egendomen. Till detta kommer att flertalet förverkandebestämmelser är utformade så att det är möjligt att i stället för egendomen förverka dess värde. Det finns alltså visst utrymme att efter en lämplighetsbedömning avgöra om det är egendomen eller dess värde som ska förverkas och därmed indirekt vilka tvångsmedel som kan användas för att säkerställa förverkandet. Slutsatsen av det anförda är därför att de möjligheter som finns enligt svensk rätt att sälja eller överföra egendom är tillräckliga för att genomföra artikel 10.2. Regeringen anser därför sammantaget inte att några lagändringar behövs för att leva upp till kraven på förvaltning av fryst egendom enligt artikel 10.

Lagrådet erinrar om att behovet av en genomgripande översyn av bestämmelserna om förverkande påpekades av Lagrådet redan 2005 (se prop. 2004/05:135 s. 357 ff.). Lagrådet konstaterar att de inkonsekvenser och den brist på systematik som tidigare påtalats alltjämt präglar förverkanderegleringen. Lagrådet betonar också behovet av att analysera hur reglerna förhåller sig till Sveriges internationella förpliktelser på förverkandeområdet. Lagrådet förordar därför att en grundlig översyn av bestämmelserna om förverkande initieras utan dröjsmål.

Den kritik som Lagrådet riktar mot förverkanderegleringen framstår som befogad och regeringen instämmer i att det finns ett tydligt behov av en grundlig översyn av förverkanderegleringen. En sådan översyn rymms dock inte i detta lagstiftningsärende. Regeringen avser dock att återkomma till de frågeställningar som Lagrådet väckt i ett annat sammanhang.

7 Genomförandet av direktivet

7.1 Förverkande utan samband med fällande brottmålsdom

Regeringens förslag: Om det genom den brottsliges död eller genom åtalspreskription står klart att påföljd inte längre kan dömas ut för hans eller hennes brott, ska en talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som har använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott ändå kunna prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

Utredarens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredaren föreslår dock att ettårsfristen ska knytas till talans väckande i stället för till delgivningstidpunkten.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. *Ekobrottsmyndigheten*, *Linköpings tingsrätt* och *Ångermanlands tingsrätt* ifrågasätter om det föreslagna genomförandet är tillräckligt för att leva upp till direktivets krav. *Ekobrottsmyndigheten* anser vidare att den problematik i förhållande till dubbelprövningsförbudet som utredaren pekar på bör utredas ytterligare. *Solna tingsrätt* anser att det kan finnas skäl att överväga att talan om utvidgat förverkande ska kunna avskiljas för att handläggas separat eller att talan därom ska kunna föras särskilt efter att åtal har väckts och framhåller att det finns behov av att överväga denna fråga ytterligare. *Solna tingsrätt* påtalar vidare att den föreslagna utvidgningen av möjligheten att föra en förverkandetalan utan samband med fällande dom bör korrespondera med de befintliga möjligheterna och att det bör övervägas om inte det nuvarande delgivningskravet i 36 kap. 14 § brottsbalken bör slopas och fristerna generellt kopplas till talans väckande. *Uppsala universitet* föreslår att fristen knyts till tidpunkten för delgivning i stället för till talans väckande.

Skälen för regeringens förslag

Förverkande utan samband med fällande brottmålsdom enligt direktivet

I artikel 4.1 uppställs krav på medlemsstaterna att vidta åtgärder för att möjliggöra förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott om det meddelas en slutlig fällande brottmålsdom. Om sådant förverkande inte är möjligt ska medlemsstaterna enligt artikel 4.2 ändå – åtminstone om skälet till att en fällande dom inte är möjlig är att den tilltalade är sjuk eller har avvikit – kunna förverka hjälpmedel och vinning i fall där ett straffrättsligt förfarande inletts i fråga om ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel. Som en ytterligare försättning gäller att förfarandet skulle ha kunnat leda till en fällande brottmålsdom om den misstänkte eller tilltalade hade kunnat ställas inför rätta. Artikel 4.2 innefattar alltså ett åtagande för medlemsstaterna att i vissa fall förverka utbyte och hjälpmedel utan att dom i brottmålet kunnat meddelas. Bestämmelsen i artikel 4.2 saknar motsvarighet i tidigare unionsrättsliga och andra för Sverige bindande internationella åtaganden.

Vilka lagföringshinder ska kunna utlösa möjligheten att förverka utbyte av och hjälpmedel vid brott utan samband med fällande brottmålsdom?

Om förverkande i anledning av fällande brottmålsdom inte är möjligt, ankommer det alltså på medlemsstaterna att möjliggöra att hjälpmedel och utbyte trots detta kan förverkas i vissa fall. Frågan är då till en början på vilket stadium – och därmed med vilken grad av säkerhet – bedömningen ska göras av när förverkande i anledning av fällande brottmålsdom inte är möjligt. Som utredaren understryker lämnar direktivet i det avseendet stort utrymme för tolkningar.

Ett sätt att tolka bestämmelsen är som utredaren konstaterar att även sådana hinder i lagföringen som är av beskaffenhet att i och för sig kunna avhjälpas eller vara på sikt övergående skulle kunna utlösa möjligheten att förverka utbyte och hjälpmedel utan samband med fällande

brottmålsdom. För en sådan tolkning kunde t.ex. tala att det av själva bestämmelsen och det anslutande skäl 16 i ingressen följer att sådant förverkande åtminstone ska vara möjligt om den tilltalade är sjuk under längre tid eller har avvikit.

Det finns dock knappast något större behov av en möjlighet att förverka utbyte och hjälpmedel vid lagföringshinder som kan vara på sikt övergående, eftersom det som yrkas förverkat i det rättsliga förfarandet i detta skede normalt kommer att vara säkerställt genom ett frysningsbeslut (för svenskt vidkommande beslag eller kvarstad). Till detta kommer att ett genomförande av bestämmelsen i linje med den tolkning som nu antytts onödigtvis skulle föra med sig en rad rättsliga komplikationer. För det fall att förverkande sker på grund av denna bestämmelse och hindret för lagföring senare upphör, kan det vid ett fortsatt förfarande t.ex. uppkomma frågor om hur detta förhåller sig till rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (*ne bis in idem*) och till brottmålsdomens rättskraft. Även med bortseende från dessa komplikationer, är det lätt att tänka sig andra olägenheter med en sådan ordning. En fråga är t.ex. vad som skulle gälla i det fallet att domstolen vid en senare prövning av själva åtalet kommer fram till att utbytet av det aktuella brottet är mindre än det belopp som dessförinnan hade förklarats förverkat i det särskilda förfarandet eller att åtalet helt ska ogillas. Att då hänvisa en frikänd person till extraordinära rättsmedel eller annan prövning i särskild ordning för att i efterhand kunna ompröva vissa förverkandebeslut framstår inte som en rimlig ordning.

Vad som nu sagts visar på behovet av att bestämmelsen får ett genomförande som är förutsebart och rättssäkert i den meningen att det dels baseras på ett tydligt ställningstagande i frågan om när möjligheten till förverkande enligt artikel 4.2 ska inträda, dels undviker att en ordning för sådant förverkande någonsin kommer i konflikt med ett följande brottmålsförfarande. I likhet med utredaren och *Solna tingsrätt* m.fl. anser regeringen därför att det till grund för slutsatsen att förverkande i anledning av en fällande brottmålsdom ”inte är möjligt” alltid måste ligga ett oåterkalleligt hinder för att döma ut ansvar och påföljd. Sådana hinder är att den misstänkte eller tilltalade har avlidit eller att åtalspreskription har inträtt. En sådan tolkning är enligt regeringen förenlig med såväl direktivet som med dess syfte.

Hur förverkandemöjligheten ska konstrueras

I 36 kap. 14 § första stycket brottsbalken finns generellt tillämpliga regler om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom. Bestämmelsen innebär att även om det på grund av den brottsliga döden eller åtalspreskription inte längre är möjligt att döma till påföljd, får egendom förklaras förverkad på grund av brottet om stämning i mål om detta delgetts inom fem år från det att brottet begicks. I åtalspreskriptionsfallen innebär detta att åklagaren vid sådana brott som enligt 35 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken preskriberas efter två år, har ytterligare tre år på sig att väcka och få delgiven en talan om förverkande på grund av brottet. År preskriptionsfristen däremot fem år eller längre, upphör möjligheten att föra en förverkandetalan samtidigt som åtalspreskription inträder.

Knyter man bedömningen att förverkande i anledning av fällande brottmålsdom ”inte är möjligt” till så säkra omständigheter som den brottsliga död eller åtalspreskription, är det tydligt att redan gällande rätt i flera fall ger åklagaren tillräckligt rådrum för att efter ett sådant konstaterande väcka talan om förverkande enligt artikel 4.2. Detta är fallet vid de lindrigaste brotten – som har fängelse i högst ett år i straffskalan och därmed en tvåårig preskriptionstid – och vid sådana dödsfall som inträffar fram till någon tid före det att fem år har förflutit från det att brottet begicks. I andra fall är det dock uppenbart att 36 kap. 14 § i dess nuvarande lydelse inte skulle ge tillräckligt utrymme för åklagaren att agera. Praktiskt mest betydelsefullt är detta naturligtvis i åtalspreskriptionsfallen där det i fråga om alla brott med en preskriptionstid på fem år eller längre gäller att möjligheten att föra talan om förverkande på grund av brottet faller bort i samma ögonblick som åtalspreskription inträder.

För att uppfylla direktivets krav bör 36 kap. 14 § modifieras så att det i ytterligare fall blir möjligt att föra talan om förverkande trots att påföljd är utesluten för det brott som förverkandeyrkandet grundas på. Detta bör åstadkommas genom införande av en kompletterande regel som gör det möjligt att – trots det som sägs i övrigt i paragrafen – alltid inom viss kortare tid efter dödsfall eller åtalspreskription föra talan om förverkande av utbyte av eller hjälpmedel vid brott. Som *Uppsala universitet* påpekar finns det klara fördelar med en sådan regel, inte minst eftersom åklagaren kommer att vara inriktad på en prövning av åtalet så länge detta är möjligt.

Utredaren har föreslagit att regeln ska konstrueras så att talan ska väckas inom ett år från det att den tilltalade avled eller åtalspreskription inträdde. En sådan ordning skulle visserligen ge goda möjligheter att efter den tidpunkt då åtal inte längre är möjligt ändå föra en talan om förverkande. Samtidigt är det angeläget att förverkandefrågan inte hålls svävande alltför länge. En ordning som utgår från tidpunkten för talans väckande skulle som *Uppsala universitet* påpekar, innebära att en förverkandetalan aldrig preskriberas så länge talan väcks inom ettårsfristen. Såväl de befintliga möjligheterna att föra en förverkandetalan utan samband med åtal som bestämmelserna i 35 kap. brottsbalken om bortfallande av påföljd är knutna till tidpunkten för delgivning. Med en ordning som utgår från tidpunkten för delgivning skulle bestämmelsen korrespondera med utformningen av 36 kap. 14 § i övrigt. Enligt regeringen talar därför även systematiska skäl för att fristen bör kopplas till tidpunkten för delgivning. En sådan ordning ger jämfört med utredarens förslag visserligen något mer begränsade möjligheter att föra en talan om förverkande utan samband med fällande brottmålsdom. Dessa begränsningar ska dock inte överdrivas. Oavsett om fristen kopplas till talans väckande eller delgivning kommer delgivning alltid att vara en förutsättning för att talan om förverkande ska kunna prövas. Avser förverkandeyrkandet beslagtagna egendom kan dessutom de generösa regler för delgivning som finns i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall förverkande m.m. tillämpas. Slutsatsen av det anförda blir att en talan om förverkande alltid ska kunna prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

Av de brott som enligt 35 kap. 2 § brottsbalken aldrig blir föremål för preskription är direktivet endast tillämpligt i förhållande till vissa terroristbrott enligt terroristbrottslagen. Dessa brott torde dock sällan vara av beskaffenhet att kunna ge upphov till ekonomiska fördelar på det sätt som anges i direktivet. Att artikel 4.2 genomförs genom ändringar i 36 kap. 14 § är därför enligt regeringens mening förenligt med direktivet.

Liksom 36 kap. 14 § i övrigt ska den nya regeln vara tillämplig även på specialstraffrättens område. I likhet med vad som följer av paragrafen i övrigt ska talan få väckas av åklagare bara om detta är påkallat från allmän synpunkt. Dessutom bör – som *Lagrådet* påpekar – 35 kap. 3 § ha motsvarande tillämpning även i förhållande till den nya regeln.

Regeringen ifrågasätter inte att det som *Solna tingsrätt* påpekar i vissa fall kan uppstå praktiska olägenheter till följd av att en talan om utvidgat förverkande inte kan avskiljas för separat handläggning. Att sådana problem skulle kunna uppstå ibland förutsågs dock av lagstiftaren redan i samband med att bestämmelsen om utvidgat förverkande infördes (se prop. 2007/08:68 s. 73 f.). Regeringen konstaterade då bl.a. att det är en etablerad grundsats att samtliga straffrättsliga reaktioner prövas i ett sammanhang och att det måste krävas starka skäl för att tillåta en prövning i särskild ordning av en straffrättslig reaktion. Detta gäller alltså oförändrat. Det är under alla förhållanden inte möjligt att inom ramen för detta lagstiftningsärende närmare överväga denna fråga.

7.2 Utvidgat förverkande

Regeringens förslag: Utvidgat förverkande ska kunna beslutas när någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer. Som nya bland de särskilt uppräknade brott som kan utlösa utvidgat förverkande ska anges dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta samt vissa fall av barnpornografibrott. Dessutom ska utvidgat förverkande kunna utlösas av att någon döms för ett annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Utredarens förslag överensstämmer bortsett från någon språklig justering med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker utredarens förslag eller har inga synpunkter. *Sveriges advokatsamfund* och *Uppsala universitet* invänder att det skulle innebära en alltför långtgående utvidgning att tillåta utvidgat förverkande vid brott som inte har mer än två års fängelse i straffskalan men som utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. *Riksdagens ombudsmän* och *Stockholms universitet*, som i och för sig godtar förslaget, påtalar att rekvisitet ”utgjort led i brottslighet som utövats i organiserad form” inte är tillräckligt tydligt för att användas i författningstext och att ytterligare preciseringar behövs.

Utvidgat förverkande enligt direktivet

I artikel 5.1 uppställs krav på att det ska vara möjligt att förverka egendom som tillhör en person som har dömts för ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel om domstolen på grund av omständigheterna i målet är övertygad om att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar. I artikel 5.2 anges vilka brott som ska kunna vara förverkandeutlösande förutsatt att de uppfyller kraven i artikel 5.1. Artikel 5 – liksom direktivet i övrigt – innehåller bestämmelser av minimikaraktär.

Till sin grundläggande konstruktion överensstämmer direktivets reglering av utvidgat förverkande – som alltså är vad som avses med artikeln – med 2005 års rambeslut och 36 kap. 1 b § brottsbalken. Utvidgat förverkande är alltså avsett att vara en reaktion på ett begånget brott och därmed en särskild rättsverkan av brott. Samtidigt utgår regleringen från att det begångna brottet kan läggas till grund för antagande om inblandning i också annan vinstinriktad brottslighet, nämligen på så sätt att gärningsmannen genom att i vinningssyfte begå ett allvarligt brott anses indikera att det kan finnas vinster även från annan brottslighet att förverka. Detta brott – det förverkandeutlösande brottet – är därmed den ”nyckel” som möjliggör ett förverkande av sådana vinster av brottslig verksamhet som annars inte är åtkomliga för förverkande, eftersom de inte kan knytas till ett konkret brott.

Brott med fyra års fängelse eller mer i straffskalan ska kunna leda till utvidgat förverkande

I artikel 5.2 e föreskrivs att utvidgat förverkande ska kunna tillgripas när någon döms för ett brott som omfattas av direktivets tillämpningsområde (jfr artikel 3) och som har en straffskala som innefattar fängelse i fyra år eller mer. Som konstaterats i avsnitt 6 krävs lagändringar för att leva upp till direktivets krav i detta avseende.

Den första frågan att ta ställning till är om det vid genomförandet finns anledning att begränsa den nationella bestämmelsen till brott som omfattas av direktivets tillämpningsområde. En sådan lösning skulle innebära att vart och ett av de brott som ska kunna utlösa utvidgat förverkande räknas upp särskilt. En sådan lösning är emellertid förenad med flera nackdelar. Till att börja med skulle varje ändring i direktivet eller varje ny rättsakt som hänvisar till direktivet påkalla motsvarande ändring i svensk lag. Dessutom skulle en sådan uppräkningslista bli mycket lång och framstå som otymplig. Att i stället ange de förverkandeutlösande brotten genom en hänvisning till en generell faktor hos brotten är en lösning som är bättre anpassad till svenska förhållanden och som även i övrigt är att föredra. Det är också så 36 kap. 1 b § brottsbalken är uppbyggd. Det finns därför inte anledning att låta straffskaleavgränsningen vara tillämplig bara på de brott som regleras i de i artikel 3 uppräknade EU-rättsakterna.

Nästa fråga att ta ställning till är om det är motiverat att gå längre än direktivets minimireglering genom att sätta den generella straffskaleavgränsningen lägre än vid fyra års fängelse. I den delen

konstaterar regeringen dock att utvidgat förverkande är en ingripande förverkandeform och att viss försiktighet därför är påkallad när det ska avgöras vilka brott som ska vara förverkandeutlösande. Med hänsyn till detta framstår det enligt regeringen som en lämplig avgränsning att inte på generell grund möjliggöra utvidgat förverkande i andra fall än när någon döms för ett brott som har fängelse i fyra år eller mer i straffskalan. Liksom med nuvarande avgränsning i 36 kap. 1 b § på sex års fängelse kommer då för brottsbalkens del i huvudsak grova brott att kunna utlösa utvidgat förverkande. Inom specialstraffrätten är det bara ett mindre antal brott som har sådan straffskala att utvidgat förverkande redan på den grunden kan aktualiseras. Hit hör sedan tidigare bl.a. grovt narkotikabrott, grov narkotikasmuggling, grovt skattebrott och grov smuggling. Med en till fyra år sänkt avgränsning träffas därutöver bl.a. grovt insiderbrott, grovt bidragsbrott och olovlig förflyttning av punktskattepliktiga varor (grovt brott). Liksom enligt nuvarande bestämmelse krävs dessutom att det förverkandeutlösande brottet är av beskaffenhet att kunna ge utbyte.

I det följande återkommer regeringen till om det finns skäl att låta vissa särskilt angivna brott utlösa utvidgat förverkande trots att de inte har fyra års fängelse i straffskalan.

Vissa särskilt angivna brott ska kunna leda till utvidgat förverkande

Att peka ut de förverkandeutlösande brotten genom att hänvisa till att det för brottet ska vara föreskrivet fängelse i fyra år eller mer är endast delvis tillräckligt för att uppfylla minimikraven i direktivet. Vid bedömningen av vilka brott som därutöver ska kunna utlösa utvidgat förverkande och som uppräknigen i andra stycket bör kompletteras med konstaterar regeringen följande.

Utöver det allmänna krav som uppställs i artikel 5.2 e på att vissa brott med fyra års fängelse eller mer i straffskalan ska kunna utlösa utvidgat förverkande kräver direktivet även att vissa särskilt utpekade brott ska kunna leda till utvidgat förverkande oavsett den för brotten föreskrivna straffskalan. Dessa brott finns angivna i artikel 5.2 a–d.

Sådan passiv och aktiv korruption som avses i artikel 5.2 a motsvaras för svenska förhållanden av brotten tagande av muta och givande av muta, som i båda fallen kan föranleda fängelse i högst två år (10 kap. 5 a och 5 b §§ brottsbalken). Dessa brott måste därför ingå bland de särskilt uppräknade brott som kan utlösa utvidgat förverkande. De grova svårhetsgraderna av brotten träffas däremot av straffskaleavgränsningen.

Av artikel 5.2 b följer att utvidgat förverkande ska kunna utlösas också av inte närmare preciserade brott som rör ”deltagande i en kriminell organisation” enligt artikel 2 i 2008 års rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet. I likhet med utredaren – vars bedömning godtagits av remissinstanserna – bedömer regeringen att direktivets krav uppfylls genom förslaget att utvidgat förverkande ska kunna beslutas vid brott med fyra års fängelse eller mer i straffskalan. Några ytterligare lagändringar är därmed inte nödvändiga för att leva upp till minimikraven i direktivet. Regeringen återkommer i nästa avsnitt till frågan om det ändå kan finnas skäl att gå längre än direktivet och införa

Prop. 2015/16:155 en särskild reglering för brott som begås med koppling till organiserad brottslighet.

Vad som i artikel 5.2 c beskrivs som att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar eller att dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften är kriminaliserat genom bl.a. brottet utnyttjande av barn för sexuell posering, för vilket är föreskrivet fängelse i högst två år (6 kap. 8 § brottsbalken). Detta brott ska således anges i katalogen. Beteendet kan också träffas av bestämmelserna om grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, koppleri och grovt koppleri, som dock samtliga redan på grund av sin straffskala kan utlösa utvidgat förverkande. Artikel 5.2 d innebär vidare att barnpornografibrott måste upptas bland de särskilt angivna förverkandeutlösande brotten om det innefattat sådan befattning med pornografiska bilder av barn som i direktivet beskrivs som distribution, spridning, överföring, utbudande, tillhandahållande, tillgängliggörande eller produktion. Kriminalisering av sådana befattningsformer finns i 16 kap. 10 a § första stycket 1–4 brottsbalken, med ett straffmaximum på fängelse i två år. Den grova svårhetsgraden av brottet träffas av straffskaleavgränsningen.

Enligt artikel 5.2 d i dess första led ska utvidgat förverkande vidare kunna utlösas av visst handlande som sammanfattningsvis kan sägas bestå i angrepp mot informationssystem eller olika obehöriga åtgärder riktade mot datorbehandlingsbara uppgifter. Enligt artikel 5.2 d ska en sådan system- eller datastörning bara kunna utlösa utvidgat förverkande när därigenom ”ett betydande antal informationssystem har påverkats genom användning av ett verktyg [...] som utformats eller anpassats i första hand för detta syfte”. Med sådana verktyg avses t.ex. olika sabotageprogram. Vid genomförandet av 2013 års direktiv om angrepp mot informationssystem (2013/40/EU) ansågs en på så sätt kvalificerad system- eller datastörning för svenska förhållanden behöva motsvaras av en ny svårhetsgrad av brottet dataintrång – grovt dataintrång – med ett straffmaximum på sex års fängelse (se prop. 2013/14:92 s. 12 f.). Eftersom detta brott är förverkandeutlösande redan genom sin straffskala, saknas skäl att på grund av första ledet av artikel 5.2 d göra tillägg i katalogen.

Av artikel 5.2 d i dess andra led följer dock att utvidgat förverkande även ska kunna utlösas av ett handlande som består i att uppsåtligen tillverka, sälja, anskaffa i syfte att använda, importera, distribuera eller på annat sätt tillgängliggöra verktyg – t.ex. sabotageprogram – som används för att begå brott, åtminstone i fall som inte är ringa. Vid genomförandet av 2013 års direktiv gjordes bedömningen att svensk rätt genom bestämmelserna om förberedelse till brott uppfyllde direktivets krav på vilka befattningar med verktyg som skulle vara straffbara och att vad som kunde komma i fråga i första hand var förberedelse till dataintrång men någon gång också förberedelse till grov skadegörelse, sabotage eller grovt sabotage. Med hänsyn till att de tre senare brotten träffas av straffskaleavgränsningen och då det följer av 36 kap. 1 b § tredje stycket brottsbalken att utvidgat förverkande kan utlösas även av osjälvständiga brottsformer av förverkandeutlösande brott, krävs ingen lagstiftningsåtgärd i just det fallet. Det förhåller sig dock annorlunda med dataintrång, som varken på grund av sin straffskala eller uppräknings i den befintliga katalogen kan utlösa utvidgat förverkande. För att de i

andra ledet av artikel 5.2 d beskrivna befattningarna med verktyg ska vara förverkandeutlösande krävs därför att datainträng tas in bland de särskilt uppräknade brott som kan utlösa utvidgat förverkande.

För vissa av de brott som för närvarande tas upp i den särskilda brottskatalogen i 36 kap. 1 b § brottsbalken – och som därmed kan utlösa utvidgat förverkande trots att de inte träffats av den hittills gällande straffskaleavgränsningen på sex år – är det föreskrivet fängelse i högst fyra år. Dessa brott är människohandel (mindre grovt brott), koppleri, ocker (grovt brott), olovlig befattning med falska pengar (grovt brott) och grovt dobbleri. Med hänsyn till att den generella straffskaleavgränsningen sänks till fyra år kommer dessa brott att vara förverkandeutlösande redan på grund av sin straffskala. De ska därför inte längre tas upp i katalogen i bestämmelsens andra stycke. Övriga brott som anges i uppräkningslistan – normalgraderna av narkotikabrott, olovlig befattning med narkotikaprekursorer, dopningsbrott, narkotikasmuggling, människosmuggling och organiserande av människosmuggling – ska däremot stå kvar.

Brott som rör deltagande i en kriminell organisation

Det är regeringens utgångspunkt att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska vara ett effektivt och verkningsfullt redskap i kampen mot allvarlig brottslighet. Att komma åt de ekonomiska vinster som görs inom ramen för organiserad brottslighet har även varit ett av de huvudsakliga syftena med bestämmelserna om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet på EU-nivå.

Av artikel 5.2 b följer att utvidgat förverkande ska kunna utlösas också av inte närmare preciserade brott som rör ”deltagande i en kriminell organisation” enligt artikel 2 i 2008 års rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet. Som konstateras ovan bedömer regeringen att direktivets krav uppfylls genom förslaget att utvidgat förverkande ska kunna beslutas vid brott med fyra års fängelse eller mer i straffskalan och att ytterligare lagändringar i och för sig inte är nödvändiga för att genomföra direktivet.

Den organiserade brottsligheten är dock en av rättssamhällets största utmaningar och för att kunna motverka sådan brottslighet måste de straffrättsliga verktygen vara ändamålsenligt utformade. Frågan är därför om det, trots att det inte krävs enligt direktivet, finns skäl att utöka möjligheterna att besluta om utvidgat förverkande vid brott som har anknytning till organiserad brottslighet.

Utvidgat förverkande utgår från tanken att det brott som en person döms för i vissa fall är sådant att det kan läggas till grund för ett antagande om inblandning också i annan vinstbringande kriminalitet än den som personen döms för (se prop. 2007/08:68 s. 50). Vid införandet av bestämmelsen i 36 kap. 1 b § brottsbalken uttalade regeringen att det för att ett brott som inte träffades av straffskaleavgränsningen skulle vara förverkandeutlösande, borde det för det första vara fråga om ett brott som är av den karaktären att det typiskt sett är ägnat att generera stora vinster. Det uteslöt alla ringa brott och även många brott av normalgraden. För det andra borde det röra sig om brottslighet som ofta drivs i mer eller mindre organiserade former och för det tredje borde det vara fråga om

Prop. 2015/16:155 brottslighet som till sin karaktär är särskilt samhällsfarlig eller på annat sätt skadlig. Det skulle också beaktas om brotten hade beröringspunkter med de som anges i artikel 3 i förverkanderambeslutet (samma prop. s. 50 f.). Artikel 3 i förverkanderambeslutet syftar framför allt till att komma åt de ekonomiska vinster som görs inom ramen för organiserad brottslighet. Utifrån denna argumentation fann regeringen att bl.a. människohandel, människosmuggling, narkotikabrott, narkotikasmuggling, koppleri och grovt dobbleri skulle vara förverkandeutlösande. Däremot ansåg regeringen inte att t.ex. penninghäleri skulle vara förverkandeutlösande eftersom straffvärdet för sådana brott kunde variera betänkligt och då det inte generellt kunde sägas att de begås i vinningssyfte eller med stor samhällsfarlighet (samma prop. s. 58 f.).

Av det anförda framgår att det redan vid införandet av bestämmelsen om utvidgat förverkande var tydligt att utvidgat förverkande i stor utsträckning är ägnat att utöka möjligheterna att förverka vinster från organiserad brottslighet. Att vissa brott valdes bort berodde huvudsakligen på att flertalet av dem hade ett maximistraff på två års fängelse och därmed kunde avse företeelser av relativt lindrig art. Det gick inte heller att säga att de generellt begås i vinningssyfte eller medför stor samhällsfarlighet. Det är dock enligt regeringen tydligt att det förhåller sig på ett annat sätt om man tänker sig dessa brott som led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Det behöver då sällan befaras att straffvärdet skulle vara obetydligt eller samhällsfarligheten begränsad. Samtidigt är det inte givet att brottets koppling till organiserad brottslighet är en omständighet som med nödvändighet leder till att det bedöms som ett grovt brott som träffas av straffskaleavgränsningen. Det finns därför goda skäl för att utvidgat förverkande ska kunna utlösas också av brott som har ett maximistraff på fängelse i två år eller mer och där brottet på närmare angivet sätt är ett utflöde av organiserad brottslighet. Under dessa förutsättningar blir därmed normalgraderna av stöld, bedrägeri, ocker, dobbleri, skattebrott och penningtvättsbrott förverkandeutlösande.

När det slutligen gäller frågan hur dessa senare brott ska pekats ut och vilken lagteknisk metod som ska användas framstår det som lämpligast att knyta kvalifikationen till straffskalan för brottet i kombination med tilläggsförutsättningen att brottet ska ha utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. En bestämmelse som den senare finns redan i 29 kap. 2 § brottsbalken, där den utgör ett av flera exempel på vad som särskilt ska beaktas som försvårande omständigheter vid bedömningen av ett brotts straffvärde. Till skillnad från *Riksdagens ombudsmän* och *Stockholms universitet* anser regeringen att rekvisitet är tillräckligt tydligt för att användas i författningstext även i detta sammanhang.

Av det anförda följer alltså sammanfattningsvis att utvidgat förverkande – utöver vad som redan angetts – ska kunna tillgripas också i anledning av ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Mot bakgrund av att utvidgat förverkande kommer att kunna beslutas i förhållande till fler brott än tidigare vill regeringen också erinra om att utvidgat förverkande inte får beslutas om det i ett enskilt fall skulle framstå som oskäligt.

7.3.1 Hos vem förverkande får ske

Regeringens förslag: Ett förtydligande ska göras i brottsbalkens bestämmelse om hos vem förverkande av egendom och dess värde får ske till följd av ett brott, så att det tydligare framgår att bestämmelsen är tillämplig även inom specialstraffrätten.

Utredarens förslag överensstämmer bortsett från någon språklig justering med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inte någon invändning mot förslaget. *Uppsala universitet* välkomnar särskilt att bestämmelsen om hos vem förverkande får ske återställs till sin tidigare lydelse. *Ekobrottsmyndigheten* och *Kronofogdemyndigheten* anser att det bör införas en möjlighet att på ett tidigare stadium säkra tillgångar som kan bli föremål för utvidgat förverkande hos tredje man. *Skatteverket* efterfrågar en ändring i skattebrottslagen för att möjliggöra förverkande av utbyte av skattebrott i sådana fall då det inte går att komma åt utbytet genom reglerna om beskattning.

Skälen för regeringens förslag

I 36 kap. 5 § brottsbalken regleras mot vem en talan om förverkande kan föras. Bestämmelsen är tillämplig i anledning av såväl brott enligt balken som brott inom specialstraffrätten. I bestämmelsens nuvarande lydelse framgår emellertid detta på ett sätt som är mindre tydligt än vad som var fallet vid brottsbalkens tillkomst. Efter en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2008 talar bestämmelsen numera – med den aktuella ändringen kursiverad – om ”förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde enligt 1 och 2–4 §§”.

Enligt vad som anges i motiven till bestämmelsen ansågs den införda hänvisningen till de aktuella paragraferna i 36 kap. brottsbalken uteslutande som ett klagande i förhållande till den i 5 a § samtidigt införda bestämmelsen om den personkrets som kan träffas av utvidgat förverkande (se prop. 2007/08:68 s. 98). Den senare bestämmelsens *lex specialis*-karaktär framgår dock med tillräcklig tydlighet även utan den införda hänvisningen i 5 §, varför 2008 års tillägg till den paragrafen utan vidare kan utgå. I tydlighetens intresse bör så ske och 5 § således återställas till sin lydelse före den 1 juli 2008.

Att tillägget i 5 § aldrig medförde någon saklig förändring har ansetts följa redan av den omständigheten att specialstraffrättsliga förverkanderegler regelmässigt saknar bestämmelser om den krets av personer som kan drabbas av förverkande och att detta är att se som en tyst hänvisning till 5 §. Några svårigheter i förhållande till straffrättens analogiförbud har detta inte heller ansetts leda till, eftersom 5 § inte är grunden för förverkande utan tvärtom innefattar en begränsning av den krets av personer som kan bli föremål för förverkande.

När det gäller *Skatteverkets* önskemål om ändring av reglerna i skattebrottslagen bedömer regeringen, bl.a. mot bakgrund av uttalandena

Prop. 2015/16:155 i propositionen om skatteförfarandet, att det inom ramen för detta lagstiftningsärende inte är möjligt att ta ställning till hur den frågan bäst bör lösas (prop. 2010/11:165 s. 513 f.). Det saknas vidare beredningsunderlag för att i detta lagstiftningsärende ta ställning till *Ekobrottsmyndighetens* och *Kronofogdemyndighetens* förslag att det bör införas en möjlighet att på ett tidigare stadium säkra tillgångar som kan bli föremål för utvidgat förverkande hos tredje man.

7.3.2 Erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen

Regeringens förslag: Som beslut om utvidgat förverkande ska vid erkännande och verkställighet anses även ett beslut som har fattats med stöd av artikel 5 i direktivet. Möjligheterna för svenska myndigheter att kunna vägra verkställighet av vissa utländska beslut om utvidgat förverkande ska mildras och anpassas till den straffskaleavgränsning på fyra års fängelse som följer av genomförandet av direktivet.

Utredarens förslag överensstämmer bortsett från någon språklig justering med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inte någon invändning mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande reglering

Inom EU regleras frågor om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i Rådets rambeslut 2006/783/RIF om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om förverkande (rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande). Rambeslutet innebär att beslut om förverkande som har meddelats i en medlemsstat ska erkännas och verkställas i den eller de medlemsstater där den som drabbats av beslutet har tillgångar. Målsättningen är därmed att komma åt de ekonomiska vinster som brott kan ge upphov till och de hjälpmedel som använts eller varit avsedda att användas för att begå brott, oavsett om egendomen finns i en annan medlemsstat än den i vilken förverkandebeslutet har meddelats. Rambeslutet har genomförts i svensk rätt i huvudsak genom lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen. Lagen definierar i 1 kap. 2 och 3 §§ vilka svenska respektive utländska förverkandebeslut som omfattas av dess tillämpningsområde och som därmed kan bli föremål för verkställighet i Sverige eller inom Europeiska unionen. I 2 kap. regleras frågor om verkställighet utomlands av svenska förverkandebeslut och i 3 kap. regleras frågor om verkställighet i Sverige av utländska beslut. Ett förverkandebeslut ska erkännas och verkställas under förutsättning att det inte finns några lagliga eller praktiska hinder för det. I 3 kap. 10–11 a §§ räknas de vägransgrunder upp som

Kronofogdemyndigheten eller tingsrätten har att pröva innan verkställbarhetsförklaring kan meddelas. En verkställbarhetsförklaring får inte heller meddelas om det skulle stå i strid med de svenska grundlagarna, den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Möjligheterna att erkänna och verkställa utländska förverkandebeslut anpassas till direktivets bestämmelse om utvidgat förverkande

Direktivet innehåller visserligen inte i sig några krav avseende ömsesidigt erkännande och verkställighet av förverkandebeslut. I artikel 14 anges dock att för de medlemsstater som är bundna av direktivet, ska hänvisningar till bl.a. artikel 3 i 2005 års förverkanderambeslutet anses som hänvisningar till direktivet. En sådan hänvisning till artikel 3 i förverkanderambeslutet finns t.ex. i artikel 2 d iii i rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande. Artikel 3 i 2005 års förverkanderambeslut reglerar utvidgat förverkande och får därmed anses motsvaras av artikel 5 i direktivet, även om den sistnämnda bestämmelsen i vissa avseenden går längre än förverkanderambeslutet. Det innebär att rambeslutet kommer att kräva att medlemsstaterna kan erkänna och verkställa sådana beslut om utvidgat förverkande som meddelas enligt artikel 5 i direktivet.

Såväl den svenska lagen som rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande omfattar beslut om utvidgat förverkande. För utvidgat förverkande utskiljs två kategorier. Den första kategorin är beslut som exakt motsvarar artikel 3 i 2005 års förverkanderambeslut. Den andra kategorin är beslut som grundar sig på andra bestämmelser om utvidgat förverkande i den utfärdande staten, dvs. beslut som går längre än vad artikel 3 i förverkanderambeslutet kräver eller som stöder sig på andra bestämmelser, jfr artikel 2 d iv i rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande. I och med att det svenska genomförandet går längre än förverkanderambeslutet kräver, räknas svenska beslut om utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken i det avseendet till den andra kategorin.

Artikel 14 i direktivet medför att man till den första kategorin av beslut om utvidgat förverkande fortsättningsvis måste hänföra också sådana beslut som fattats med stöd av nationella bestämmelser som exakt motsvarar artikel 5 i direktivet. Den svenska lagens tillämpningsområde behöver således justeras för att återspegla detta. Definitionen i 1 kap. 3 § 3 av ett utländskt beslut om förverkande ska därför kompletteras med en hänvisning om att som beslut om utvidgat förverkande ska för verkställandeändamål anses även ett beslut som har fattats med stöd av artikel 5 i direktivet.

Det finns inte anledning att tro att direktivet kommer att ändras särskilt ofta. Om artikel 5 ändras kommer det dessutom sannolikt att föranleda lagändringar i de materiella förverkandebestämmelserna i brottsbalken och då även i vägransgrunderna i 3 kap. 11 a § i lagen om verkställighet av beslut om förverkande (jfr prop. 2013/14:66 s. 19). Några påtagliga fördelar med att göra hänvisningen dynamisk finns därför inte utan lagstiftaren bör – särskilt som bestämmelsen avser erkännande och

Prop. 2015/16:155 verkställighet av förverkandebeslut som många gånger kan vara ingripande för den enskilde – ta aktiv ställning till behovet av lagändringar och till utformningen av den svenska lagstiftningen om direktivet ändras. Hänvisningen till artikel 5 bör därmed vara statisk, dvs. ske till bestämmelsen i dess ursprungliga lydelse.

Hänvisningen till artikel 3 i förverkanderambeslutet ska finnas kvar eftersom direktivet inte är bindande för alla medlemsstater och det därför också framöver kan förekomma att det för erkännande och verkställighet sänds över beslut som grundar sig på rambeslutets reglering.

I vissa avseenden går 36 kap. 1 b § brottsbalken längre än vad som krävs enligt artikel 5 i direktivet. Därtill kommer att regeringen i avsnitt 7.2 föreslår vissa ytterligare ändringar som även de i vissa avseenden går längre än direktivets minimikrav. Av detta följer att även de beslut som i framtiden kommer att fattas med stöd av 36 kap. 1 b § kommer anses meddelade med stöd av sådana bestämmelser som avses med den andra av de två kategorierna av beslut om utvidgat förverkande, dvs. bestämmelser som inte exakt motsvarar artikel 3 i förverkanderambeslutet eller artikel 5 i direktivet. Enligt artikel 8.2 g i rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande får medlemsstaterna visserligen vägra att erkänna och verkställa sådana beslut om utvidgat förverkande som går utöver förverkanderambeslutet och direktivet. Vid införandet av möjligheten att erkänna och verkställa beslut om utvidgat förverkande konstaterades dock att Sveriges allmänna utgångspunkt i samarbetet med andra stater är att bistå dessa i största möjliga utsträckning och att det inte finns några skäl till en annan uppfattning när det gäller beslut om utvidgat förverkande. Även om det inte krävs enligt rambeslutet om verkställighet av beslut om förverkande gjordes därför bedömningen att Sverige åtminstone borde kunna verkställa sådana utländska beslut som motsvarar svenska beslut enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken (prop. 2013/14:66 s. 19). De särskilda vägransgrunderna i 3 kap. 11 a § i lagen om verkställighet av beslut om förverkande är utformade mot den bakgrunden. Ställningstagandet att Sverige åtminstone bör kunna verkställa sådana utländska beslut som motsvarar svenska beslut om utvidgat förverkande gäller fortfarande. När straffskaleavgränsningen i 36 kap. 1 b § brottsbalken nu sänks till fyra år bör detta återspeglas i 11 a § och bestämmelsen ska således justeras i enlighet med detta. Någon ändring i övrigt i denna eller lagens övriga vägransgrunder behövs däremot inte.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2016.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser krävs inte.

Utredarens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens. Prop. 2015/16:155

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har yttrat sig särskilt i frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt artikel 12 i direktivets rättade version ska medlemsstaterna senast den 4 oktober 2016 sätta i kraft de lagar och förordningar som är nödvändiga för att följa direktivet. Med hänsyn till denna frist föreslår regeringen att de föreslagna lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2016.

Av 2 kap. 10 § regeringsformen och av grunderna för 5 § i brottbalkens promulgationslag följer att de nya bestämmelserna inte får tillämpas så att de ges retroaktiv verkan. Även utan särskild övergångsbestämmelse står det därmed klart att de nya bestämmelserna bara får tillämpas om det brott som ligger till grund för förverkandet har begåtts efter ikraftträdandet. *Lagrådet* har upprepat sin tidigare tveksamhet kring ställningstagandet att utbyte av brottslig verksamhet som ligger i tiden före ikraftträdandet ska kunna förverkas så länge det förverkandeutlösande brottet begåtts efter ikraftträdandet (jfr prop. 2007/08:68 s. 165 ff.). Utvidgat förverkande är konstruerat som en särskild rättsverkan av – eller reaktion på – ett enda brott, nämligen det förverkandeutlösande brottet. Det är vid tidpunkten för det förverkandeutlösande brottet möjligt att förutse vilken egendom som kan bli föremål för förverkande. Någon konflikt med förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning uppkommer därmed enligt regeringens bedömning inte (jfr prop. 2007/08:68 s. 91).

9 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: De föreslagna lagändringarna leder inte till annat än begränsade kostnadsökningar för några av rättsväsendets myndigheter och för Kronofogdemyndigheten. Dessa kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Utredarens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Domstolsverket*, som delar utredarens bedömning att uppkommande kostnadsökningar kan finansieras inom ramen för befintliga anslag, har påpekat att även om antalet mål i domstol inte ökar nämnvärt så kan en viss ökning av arbetsbördan komma att ske för domstolarna. *Polismyndigheten* konstaterar att förslagen kommer att öka kraven på myndigheten och rättsväsendets övriga myndigheter att fortsätta kompetensutvecklingen och tillföra resurser inom området för att öka tillämpningen av utvidgat förverkande.

Förverkande kan beslutas i fler fall

De föreslagna lagändringarna innebär att möjligheterna att förverka brottsvinster ytterligare förbättras. Fler yrkanden om förverkande kommer därmed att kunna framställas, i förekommande fall förenade med tillämpning av olika straffprocessuella tvångsmedel i syfte att säkra tillgångar inför beslut om och verkställighet av förverkande. I viss ytterligare utsträckning kan det vidare bli aktuellt att enligt den inom EU gällande ordningen hantera ärenden om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande, antingen på så sätt att svenska beslut översänds för verkställighet i andra medlemsstater eller att utländska beslut översänds hit.

När förslagets ekonomiska konsekvenser ska bedömas kan det till en början förtjäna att framhållas att förverkad egendom enligt 36 kap. 17 § brottsbalken tillfaller staten och att användningen av de förverkandeverktyg som lagen tillhandahåller därmed är av beskaffenhet att kunna tillföra staten medel. Storleken av ett sådant tillskott är emellertid mycket svår att bedöma. När det gäller eventuellt uppkommande kostnadsökningar görs följande bedömning i fråga om rättsväsendets myndigheter respektive andra myndigheter.

Rättsväsendets myndigheter

Enligt den bedömning som kan göras för närvarande får ett aktivt utnyttjande av de nya möjligheterna till förverkande antas leda till vissa, marginella kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. Någon mer betydande ökning av antalet ärenden hos polis och åklagare torde det dock inte bli fråga om, även om förekommande ärenden om t.ex. utvidgat förverkande i vissa fall kan komma att föranleda relativt stora utredningsinsatser. Inte heller lär lagändringarna få någon nämnvärd inverkan på antalet mål i domstolarna. Skälet härtill är att talan om förverkande i de allra flesta fall förs i anslutning till åtalet för det brott som ligger till grund för yrkandet om förverkande. Inte heller kan för domstolarnas del förutses någon märkbar inverkan på förhandlingstiden i brottmål eller kostnaden för offentliga försvarare eller i form av förhandlingar för att pröva yrkanden om kvarstad.

Uppkommande kostnadsökningar ska därför finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Övriga myndigheter

Även för Kronofogdemyndigheten kan förslagen möjligen leda till vissa marginella kostnadsökningar, främst på så sätt att ett aktivt utnyttjande av möjligheterna till förverkande i sin tur skulle kunna resultera i något fler ansökningar om verkställighet av kvarstads- eller förverkandebeslut. Vidare är det inte möjligt att helt utesluta en obetydlig ökning av antalet ärenden inom ramen för ordningen för erkännande och verkställighet av förverkandebeslut. Dessa kostnadsökningar är dock marginella och kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

För Tullverket och Kustbevakningen kan inte förutses någon ökning av antalet ärenden och inte heller av andra skäl några kostnadsökningar.

10.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

36 kap. Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott

1 b § Döms någon för ett brott för vilket *det* är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. *dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,*

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket samma lag, *eller*

6. *något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.*

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

Paragrafen reglerar förverkandeformen utvidgat förverkande och ger besked om bl.a. vilka brott som ska vara förverkandeutlösande, vad som kan bli föremål för förverkande och vilket beviskrav som gäller. Tredje och fjärde styckena är oförändrade. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

Första stycket

Första stycket pekar bl.a. ut de brott som – i förening med den omständigheten att de varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte – redan på grund av sin straffskala ska kunna utlösa tillämpning av utvidgat förverkande. En ändring har gjorts i detta hänseende, nämligen att den uppställda straffskaleavgränsningen sänkts. Det är numera en förutsättning för utvidgat förverkande på denna grund att någon döms för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer. Det är alltså tillräckligt att maximistraffet uppgår till den angivna nivån. Liksom tidigare saknar det betydelse om vederbörande döms som gärningsman eller som anstiftare eller medhjälpare.

Till följd av den justerade straffskaleavgränsningen kommer vissa av de brott som i paragrafens andra stycke tidigare i särskild ordning pekats ut som förverkandeutlösande att i stället träffas av första stycket. Dessa brott är människohandel (mindre grovt brott), koppleri, ocker (grovt

Prop. 2015/16:155 brott), olovlig befattning med falska pengar (grovt brott) och grovt dobbleri. Emellertid leder den nya straffskaleavgränsningen till att också helt nya brott förs till kretsen av potentiellt förverkandeutlösande brott. Med beaktande av det samtidigt uppställda kravet på att brottet ska ha varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte torde för brottsbalkens del kunna komma i fråga bl.a. penningförfalskning samt de grova svårhetsgraderna av olovlig kraftavledning och olovlig avledning av värmeenergi. För specialstraffrättens del bör som förverkandeutlösande brott kunna komma i fråga bl.a. grovt bidragsbrott, grovt insiderbrott, otillbörlig marknadspåverkan (grovt brott), olovlig förflyttning av punktskattepliktiga varor (grovt brott), grov olovlig befattning med punktskattepliktiga varor, grovt artskyddsbrott och jaktbrott som är grovt.

Andra stycket

Av andra stycket framgår – genom en uppräknings i sex punkter – att utvidgat förverkande i vissa fall kan komma i fråga även utan att någon döms för ett brott med sådan straffskala som anges i första stycket. Första punkten har ändrats. Sjätte punkten är ny.

Även i dessa fall är det en förutsättning för förverkande att brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Med den förutsättningen uppfylld framgår det numera av första punkten att även dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta och alla i sammanhanget relevanta former av barnpornografibrott kan utlösa tillämpning av utvidgat förverkande.

Enligt den nya *sjätte punkten* ska utvidgat förverkande kunna utlösas även av andra brott än dem som särskilt anges i övriga punkter i andra stycket. Förutsättningarna för detta är dels att det för brottet är föreskrivet fängelse i två år eller mer, dels att brottet har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Den senare bestämmelsen har samma betydelse här som i 29 kap. 2 § 6 (jfr prop. 2009/10:147 s. 43). Med brottslighet som utövats i organiserad form avses alltså brottslighet som har begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Det är inte tillräckligt att det aktuella brottet har skett i samverkan. Personerna ska ha ingått i en sammanslutning eller ett nätverk av viss kontinuitet vars syfte att begå brott sträckt sig längre än till enbart det aktuella brottet. Att brottet ska ha utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form innebär vidare att brottet ska ha haft ett naturligt samband med denna brottslighet. Det krävs dock inte att brottet begåtts av den eller dem som organiserat brottsligheten. För utvidgat förverkande enligt sjätte punkten krävs att gärningsmannens uppsåt täcker att brottet har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Med uppfyllande även av förutsättningen att brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte kan därmed normalgraderna av t.ex. utpressning, stöld, bedrägeri, ocker, dobbleri, skattebrott och penningtvåtsbrott komma i fråga som förverkandeutlösande brott enligt sjätte punkten.

5 § Förverkande till följd av *ett* brott av egendom eller dess värde får, om inte annat har föreskrivits, ske hos

- a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
- b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,

d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 c § ska anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

Paragrafen anger hos vilka personer – fysiska eller juridiska – som annat förverkande än utvidgat förverkande kan ske (jfr 5 a §). Första stycket har ändrats på så sätt att det i ingressen till den punktvisa uppställningen numera inte anges att det ska vara fråga om förverkande ”enligt 1 och 2–4 §§”. Därutöver har en mindre språklig justering gjorts i bestämmelsen. Någon saklig förändring inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1.

14 § Är *det* på grund av den brottsliga död eller av annan orsak *inte* längre möjligt att döma ut påföljd, får egendom förklaras förverkad eller företagsbot åläggas på grund av brottet eller åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk endast om stämning i mål *om detta delgetts* inom fem år från det att brottet begicks.

En talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott får dock alltid prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

En talan enligt första eller andra stycket får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt. I fall som avses i första och andra styckena ska vad som sägs i 35 kap. 3 § ha motsvarande tillämpning.

Paragrafen innebär att möjligheten att besluta om särskild rättsverkan av brott i vissa fall sträcks ut över gränsen för möjligheten att döma ut påföljd. Det ska enligt paragrafen vara möjligt att under vissa förutsättningar förklara egendom förverkad eller att ålägga företagsbot eller att besluta åtgärd enligt 6 §, trots att den brottsliga har avlidit eller att det av annat skäl inte längre är möjligt att döma ut påföljd. Med det senare avses att åtalspreskription har inträtt.

Första stycket har moderniserats språkligt. Andra stycket är nytt. Tredje stycket utgörs dels av den tidigare sista meningen i första stycket, dels av det tidigare andra stycket. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Regleringen i *första stycket* – som alltså är sakligt sett oförändrad – innebär följande. Är det på grund av den brottsliga död eller på grund av åtalspreskription inte längre möjligt att döma ut påföljd, får någon av de i stycket nämnda rättsverkningarna beslutas endast om stämning i mål om detta delgetts inom fem år från det att brottet begicks. Innebörden av bestämmelsen är därmed att bl.a. utbytes- och hjälpmedelsförverkande i vissa fall kan beslutas trots att påföljd är utesluten för det brott som

Prop. 2015/16:155 genererat utbytet eller vid vilket det aktuella hjälpmedlet använts eller varit avsett att användas. Skulle det vara åtalspreskription som föranleder att påföljd inte längre kan dömas ut, innebär detta att åklagaren vid sådana brott som enligt 35 kap. 1 § första stycket 1 preskriberas efter två år har ytterligare tre år på sig att väcka och få delgiven en talan om förverkande på grund av brottet. Är preskriptionstiden för brottet däremot fem år eller längre, upphör möjligheten att föra en sådan förverkandetalan samtidigt som åtalspreskription inträder.

Det är i det senare fallet som det nya *andra stycket* har sin betydelse.

Av andra stycket framgår att – utan hinder av vad som sägs i första stycket – talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott alltid får prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut. Till skillnad från paragrafen i övrigt träffar andra stycket alltså endast förverkande, och då närmare bestämt förverkande av utbyte av ett enskilt brott och hjälpmedelsförverkande på såväl brottsbalkens som specialstraffrättens område. Inom sitt tillämpningsområde innebär regleringen att det i ytterligare fall blir möjligt att pröva en talan om förverkande trots att påföljd är utesluten för det brott som förverkandeyrkandet grundas på. Detta följer av att det alltid ska vara möjligt att pröva en talan om förverkande om delgivning av talan om förverkande sker inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut – dvs. dödsfallet eller dagen för åtalspreskription. I ett åtalspreskriptionsfall med preskription efter fem eller tio år innebär detta således att talan om förverkande kan föras om delgivning sker innan det gått sex respektive elva år från det att brottet begicks.

Av *tredje stycket* följer att den regel om åtalsprövning som tidigare fanns i första stycket ska tillämpas även på fall som avses i andra stycket. Av tredje stycket följer vidare att, förutom i fall som avses i första stycket, ska vad som sägs i 35 kap. 3 § även ha motsvarande tillämpning i fall som avses i andra stycket. Stycket har utformats i enlighet med Lagrådets förslag.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen

1 kap. Allmänna bestämmelser

3 § Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarat att egendomen *har*

1. utgjort vinning av ett brott eller motsvarande som helt eller delvis uppgår till värdet av denna vinning,
2. utgjort hjälpmedel vid ett brott,
3. förverkats till följd av en tillämpning av

- a) artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller
- b) *artikel 5 om utvidgat förverkande i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, eller*

4. förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

Denna lag ska inte tillämpas på utländska beslut om förverkande som innebär återställande av egendom till rättmätig ägare.

Paragrafens första stycke anger i fyra punkter vilka utländska beslut om förverkande som omfattas av lagens tillämpningsområde. En ändring har gjorts i tredje punkten. Andra stycket är oförändrat. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

Av första stycket tredje punkten framgår att som utländskt beslut om förverkande avses inte bara – som hittills – sådana beslut om utvidgat förverkande där domstol i annan medlemsstat förklarat egendom förverkad med tillämpning av artikel 3.1 och 3.2 i 2005 års förverkanderambeslut, utan även där så skett med tillämpning av artikel 5 i 2014 års direktiv. Att den senare kategorin av beslut tillfogats är en följd av regleringen i artikel 14 i direktivet, som – för de stater som är bundna av direktivet – uttryckligen föreskriver att bl.a. artikel 3 i rambeslutet ska ersättas med direktivet och att alla förekommande hänvisningar till artikel 3 i stället ska anses som hänvisningar till direktivet. Eftersom artikel 5 utgör direktivets reglering av utvidgat förverkande och därmed motsvarar rambeslutets artikel 3, måste således den förra artikeln anges i förevarande punkt. Att hänvisning emellertid även fortsättningsvis behöver ske till artikel 3 har sin grund i att direktivet inte är bindande för alla medlemsstater och att det därför också framöver kan förekomma att det för erkännande och verkställighet sänds över beslut som grundar sig på rambeslutets reglering.

Liksom tidigare avses med tredje punkten sådana fall där det utländska beslutet om utvidgat förverkande grundar sig på nationella regler som direkt motsvarar respektive unionsrättslig bestämmelse. Skulle det vara fråga om ett beslut om utvidgat förverkande som fattats med stöd av andra bestämmelser än sådana som grundas på rambeslutet eller direktivet – eller med stöd av bestämmelser som går längre än vad dessa instrument kräver som ett minimum – ska beslutet i stället hänföras till fjärde punkten.

3 kap. Erkännande och verkställighet i Sverige av ett utländskt beslut om förverkande

11 a § För beslut om förverkande enligt 1 kap. 3 § första stycket 4 gäller, utöver vad som anges i 10 och 11 §§, att en verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om

1. den gärning som ligger till grund för beslutet om förverkande varken motsvarar ett brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer, eller något av de brott som räknas upp i 36 kap. 1 b § andra och tredje styckena brottsbalken,

2. brottet inte är av beskaffenhet att kunna ge utbyte,

3. det varken av beslutet om förverkande eller av krav som uppställs i den andra medlemsstatens lag framgår att den statens domstol har bedömt att den förverkade egendomen härrör från brottslig verksamhet, eller

4. beslutet om förverkande inte riktar sig mot någon av de personer som anges i 36 kap. 5 a § brottsbalken.

En verkställbarhetsförklaring avseende beslut som anges i första stycket får inte meddelas om det är oskäligt.

Paragrafen anger – utöver lagens allmänna vägransgrunder – de särskilda grunder enligt vilka en verkställbarhetsförklaring inte ska få meddelas i fråga om ett sådant utländskt beslut om utvidgat förverkande som avses i 1 kap. 3 § första stycket 4. En ändring har gjorts i första stycket första punkten. Andra stycket är oförändrat. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

Vad paragrafen träffar är således sådana utländska beslut om utvidgat förverkande som meddelats med stöd av nationella bestämmelser som inte grundas på rambeslutet eller direktivet eller som går längre än vad dessa instrument kräver som ett minimum. Vägransgrunden i första stycket första punkten har justerats på så sätt att den förekommande straffskaleavgränsningen angetts till fyra år. Skälet till justeringen är den bakomliggande tanken att vi ska kunna erkänna och verkställa de utländska förverkandebeslut som motsvarar sådana som kan beslutas enligt svensk rätt (jfr prop. 2013/14:66 s. 21).

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2014/42/EU**av den 3 april 2014****om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen**

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artiklarna 82.2 och 83.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande ⁽¹⁾,med beaktande av Regionkommitténs yttrande ⁽²⁾,i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽³⁾, och

av följande skäl:

- (1) Den viktigaste drivkraften bakom den gränsöverskridande organiserade brottsligheten, inklusive maffialiknande kriminella organisationer, är ekonomisk vinning. De behöriga myndigheterna bör därför ges möjlighet att spåra, frysa, förvalta och förverka vinning av brott. Ett effektivt förebyggande och bekämpande av organiserad brottslighet bör dock uppnås genom att neutralisera vinning av brott och, i vissa fall, utvidgas till att omfatta all egendom som härrör från brottsliga handlingar.
- (2) Organiserade kriminella grupper är verksamma över gränserna och förvärvar i allt högre grad tillgångar i andra medlemsstater än de i vilka de är baserade och i tredjeländer. Det finns ett allt större behov av ett effektivt internationellt samarbete i fråga om återvinning av tillgångar och ömsesidig rättslig hjälp.
- (3) Bland de mest effektiva sätten att bekämpa organiserad brottslighet är att föreskriva stränga rättsliga konsekvenser av att delta i sådan brottslighet, såväl som effektiv upptäckt och frysning och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott.
- (4) Även om den befintliga statistiken är begränsad förefaller de belopp som återvinns ur vinning av brott i unionen otillräckliga jämfört med den uppskattade vinningen. Undersökningar har visat att förfarandena för förverkande fortfarande är underutnyttjade, trots att de regleras av både unionsrätt och nationell rätt.
- (5) Genom antagande av minimiregler tillnärmas medlemsstaternas system för frysning och förverkande, vilket gör det lättare att bygga upp ett ömsesidigt förtroende och ett effektivt gränsöverskridande samarbete.

⁽¹⁾ EUT C 299, 4.10.2012, s. 128.

⁽²⁾ EUT C 391, 18.12.2012, s. 134.

⁽³⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 25 februari 2014 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 14 mars 2014.

- (6) I Stockholmsprogrammet och i rådets (rättsliga och inrikes frågor) slutsatser om förverkande och återvinning av tillgångar som antogs i juni 2010 betonas vikten av effektivare identifiering, förverkande och återanvändning av tillgångar som härrör från brottslig verksamhet.
- (7) Unionens nuvarande rättsliga ram för frysning, beslagtagande och förverkande av tillgångar består av gemensam åtgärd 98/699/RIF⁽¹⁾ och rådets rambeslut 2001/500/RIF⁽²⁾, 2003/577/RIF⁽³⁾, 2005/212/RIF⁽⁴⁾ och 2006/783/RIF⁽⁵⁾.
- (8) Kommissionens rapport om genomförandet av rambesluten 2003/577/RIF, 2005/212/RIF och 2006/783/RIF visar att de befintliga systemen för utvidgat förverkande och ömsesidigt erkännande av frysnings- och förverkandebeslut inte är helt verkningfulla. Förverkande hindras till följd av skillnader mellan medlemsstaternas rätt.
- (9) Syftet med detta direktiv är att ändra och utvidga bestämmelserna i rambesluten 2001/500/RIF och 2005/212/RIF. Dessa rambeslut bör delvis ersättas för medlemsstaterna som är bundna av detta direktiv.
- (10) Det står medlemsstaterna fritt att inleda förverkandeförfaranden i samband med ett brottmål vid vilken behörig domstol som helst.
- (11) Det finns ett behov av att klargöra det befintliga begreppet vinning av brott så att det inbegriper direkt vinning av brottslig verksamhet och alla indirekta vinster, inklusive senare återinvestering eller omvandling av direkt vinning. Därmed kan vinning inkludera vilken egendom som helst, även den som helt eller delvis har omvandlats till annan egendom, eller den som har uppblandats med egendom som förvärvats från lagliga källor, upp till det beräknade värdet på den uppblandade vinningen. Den kan också inkludera den inkomst eller de andra vinster som härrör från vinning av brott eller från egendom som sådan vinning har omvandlats till eller uppblandats med.
- (12) I detta direktiv fastställs en bred definition av egendom som kan bli föremål för frysning och förverkande. Den definitionen inkluderar juridiska handlingar eller urkunder som styrker äganderätt eller annan rätt till sådan egendom. Sådana handlingar eller urkunder skulle till exempel kunna inkludera finansiella instrument, eller handlingar som eventuellt kan ge upphov till borgenärsanspråk och normalt innehas av den person som påverkas av de relevanta förfarandena. Detta direktiv påverkar inte tillämpningen av de befintliga nationella förfarandena för bevarande av juridiska handlingar eller urkunder som styrker äganderätt eller annan rätt till egendom, eftersom de tillämpas av de behöriga nationella myndigheterna eller offentliga organen i enlighet med nationell rätt.
- (13) Frysning och förverkande inom ramen för detta direktiv är autonoma koncept som inte bör hindra medlemsstater från att genomföra bestämmelserna i detta direktiv genom instrument som i enlighet med nationell rätt skulle anses vara sanktioner eller andra typer av åtgärder.

⁽¹⁾ Gemensam åtgärd 98/699/RIF av den 3 december 1998 antagen av rådet på grundval av artikel K 3 i Fördraget om Europeiska unionen om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel och vinning av brott (EGT L 333, 9.12.1998, s. 1).

⁽²⁾ Rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott (EGT L 182, 5.7.2001, s. 1).

⁽³⁾ Rådets rambeslut 2003/577/RIF av den 22 juli 2003 om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (EUT L 196, 2.8.2003, s. 45).

⁽⁴⁾ Rådets rambeslut 2005/212/RIF av den 24 februari 2005 om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (EUT L 68, 15.3.2005, s. 49).

⁽⁵⁾ Rådets rambeslut 2006/783/RIF av den 6 oktober 2006 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om förverkande (EUT L 328, 24.11.2006, s. 59).

- (14) Vid förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott efter ett slutligt domstolsbeslut och av egendom till ett värde som motsvarar dessa hjälpmedel och den vinningen bör man tillämpa den vida innebörd av begreppet brott som omfattas av detta direktiv. I rambeslut 2001/500/RIF föreskrivs skyldighet för medlemsstaterna att göra det möjligt att förverka hjälpmedel vid och vinning av brott efter en slutlig fällande dom och göra det möjligt att förverka egendom till ett värde som motsvarar sådana hjälpmedel och sådan vinning. Sådana skyldigheter bör bibehållas för de brott som inte omfattas av detta direktiv, och begreppet vinning, såsom det definieras i detta direktiv, bör tolkas på liknande sätt när det gäller brott som inte omfattas av detta direktiv. Det står medlemsstaterna fritt att definiera förverkande av egendom till motsvarande värde som en underordnad eller alternativ åtgärd till direkt förverkande, beroende på vad som är lämpligt i enlighet med nationell rätt.
- (15) Om en slutlig fällande brottmålsdom meddelas bör det vara möjligt att förverka hjälpmedel vid och vinning av brott, eller egendom vars värde motsvarar sådana hjälpmedel och sådan vinning. En sådan slutlig fällande dom kan också vara följden av ett förfarande i den tilltalades utvaro. Om förverkande på grundval av en slutlig fällande dom inte är möjligt, bör det ändå under vissa förhållanden vara möjligt att förverka hjälpmedel och vinning, åtminstone i fall där den misstänkta eller tilltalade personen är sjuk eller har avvikit. I fall av sjukdom och avvikelse skulle emellertid förfaranden i den tilltalades utvaro kunna vara tillräckliga för att uppfylla denna skyldighet. Om den misstänkta eller tilltalade personen har avvikit bör medlemsstater vidta alla rimliga åtgärder, och de får kräva att personen i fråga instäms till eller uppmärksammas på förverkandeförfarandena.
- (16) I detta direktiv bör med sjukdom förstås oförmågan hos den misstänkta eller tilltalade personen att närvara vid det straffrättsliga förfarandet under en längre period, vilket innebär att förfarandet inte kan fortsätta under normala omständigheter. Misstänkta eller tilltalade personer kan åläggas att styrka sjukdomen, exempelvis genom ett läkarintyg, som domstolen bör ha möjlighet att bortse från om den finner att det är otillfredsställande. Personens rätt att företrädas av en advokat i förfarandet bör inte påverkas.
- (17) Vid genomförande av detta direktiv, när det gäller förverkande av egendom till ett värde som motsvarar hjälpmedlen, skulle relevanta bestämmelser kunna vara tillämpliga där, med hänsyn till de särskilda omständigheterna i det aktuella fallet, en sådan åtgärd är proportionerlig, särskilt med beaktande av värdet på de berörda hjälpmedlen. Medlemsstaterna får också beakta om och i vilken omfattning den dömda personen är ansvarig för att förverkandet av hjälpmedlen har gjorts omöjligt.
- (18) Vid genomförande av detta direktiv får medlemsstater föreskriva att man undantagsvis inte bör förordna om förverkande i den mån detta skulle, i enlighet med nationell rätt, innebära en oskälig börda för den berörda personen, varvid omständigheterna i respektive enskilt fall bör vara avgörande. Medlemsstaterna bör utnyttja denna möjlighet mycket restriktivt, och bör endast tillåta att förverkande inte beslutas i fall där det skulle försätta den berörda personen i en situation där det skulle vara mycket svårt för honom eller henne att överleva.
- (19) Kriminella grupper ägnar sig åt en lång rad olika typer av brottslig verksamhet. För att effektivt ta itu med organiserad brottslighet kan det finnas situationer där det är lämpligt att efter en brottmålsdom inte bara förverka egendom knuten till ett specifikt brott, utan också ytterligare egendom som enligt domstolens bedömning utgör vinning av andra brott. Detta tillvägagångssätt kallas utvidgat förverkande. I rambeslut 2005/212/RIF föreskrivs tre olika uppsättningar minimikrav som medlemsstaterna kan välja för att tillämpa utvidgat förverkande. Som ett resultat av detta har medlemsstaterna vid införlivandet av det rambeslutet valt olika alternativ, vilket har lett till att tillämpningen av utvidgat förverkande skiljer sig åt i de olika nationella jurisdiktionerna. Dessa skillnader hämmar det gränsöverskridande samarbetet i samband med förverkande. Det är därför nödvändigt att ytterligare harmonisera bestämmelserna om utvidgat förverkande genom att fastställa en gemensam minimistandard.
- (20) När medlemsstaterna fastställer huruvida ett brott är av beskaffenhet att kunna ge upphov till en ekonomisk fördel får de beakta tillvägagångssättet, till exempel om en omständighet beträffande brottet är att det begicks inom ramen för organiserad brottslighet eller i avsikt att generera regelbundna vinster från brott. Detta bör dock i allmänhet inte utgöra något hinder för möjligheten att tillämpa utvidgat förverkande.

- (21) Utvidgat förverkande bör vara möjligt om domstolen är övertygad om att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar. Detta innebär inte att det måste vara fastställt att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar. Medlemsstaterna får föreskriva att det till exempel kan vara tillräckligt att domstolen efter en sannolikhetsbedömning anser eller har skäl att anta att det är betydligt mer sannolikt att egendomen i fråga har erhållits genom brottsliga handlingar än genom annan verksamhet. Domstolen måste i detta sammanhang beakta de specifika omständigheterna i målet, däribland fakta och tillgängligt bevismaterial på grund av vilket ett beslut om utvidgat förverkande kan meddelas. Det faktum att personens egendom inte står i proportion till dennes lagligen förvärvade inkomst skulle kunna vara en av de omständigheter som leder till att domstolen drar slutsatsen att egendomen härrör från brottsliga handlingar. Medlemsstaterna skulle också kunna fastställa ett krav på en viss tidsperiod under vilken egendomen skulle kunna anses ha haft sitt ursprung i brottsliga handlingar.
- (22) I detta direktiv fastställs minimiregler. Det hindrar inte medlemsstaterna från att föreskriva mer omfattande befogenheter i nationell rätt, till exempel när det gäller bevisregler.
- (23) Detta direktiv är tillämpligt på brott som omfattas av tillämpningsområdet för de instrument som räknas upp häri. Inom tillämpningsområdet för de instrumenten bör medlemsstater tillämpa utvidgat förverkande åtminstone på vissa brott enligt vad som definieras i detta direktiv.
- (24) Det förekommer ofta och blir allt vanligare att misstänkta och tilltalade personer överför egendom till en införs-tädd tredje man för att undvika förverkande. I unionens nuvarande rättsliga ram finns inga bindande regler om förverkande av egendom som överförs till tredje man. Det blir därför alltmer nödvändigt att möjliggöra för- verkandet av egendom som överförs till eller förvärvats av tredje man. Förvärv som görs av tredje man avser situationer där till exempel egendom direkt eller indirekt, t.ex. genom en mellanhand, har förvärvats av tredje man från en misstänkt eller tilltalad person, även situationer där brottet har begåtts på deras vägnar eller till gagn för dem, och när en tilltalad saknar egendom som kan förverkas. Ett sådant förverkande bör vara möjligt åtminstone i de fall då tredje man hade kännedom om eller borde ha haft kännedom om att överföringens eller förvärvets syfte var att undvika förverkande, på grundval av konkreta uppgifter och omständigheter, inbegripet att överföringen genomfördes utan ersättning eller i utbyte mot ett belopp som var betydligt lägre än marknadsvärdet. Bestäm- melserna om förverkande hos tredje man bör gälla såväl fysiska som juridiska personer. Under alla omständigheter bör rättigheterna för tredje man som handlar i god tro inte påverkas.
- (25) Det står medlemsstaterna fritt att definiera förverkande hos tredje man som en underordnad eller alternativ åtgärd till direkt förverkande, beroende på vad som är lämpligt i enlighet med nationell rätt.
- (26) Förverkande leder till slutgiltigt berövande av egendom. Att egendom tas om hand kan dock vara en förutsättning för förverkande och kan vara av betydelse för verkställighet av ett beslut om förverkande. Egendom tas om hand genom frysning. För att förhindra att egendom skingras innan ett frysningsbeslut kan utfärdas bör de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna ha befogenhet att omedelbart vidta åtgärder för att säkra egendom.
- (27) Eftersom egendom ofta tas om hand för att möjliggöra förverkande är frysning och förverkande intimt förknip- pade. I vissa rättssystem betraktas frysning inför ett förverkande som en separat processuell åtgärd av tillfällig natur som kan följas av beslut om förverkande. Utan att detta påverkar tillämpningen av olika nationella rättssystem eller rambeslut 2003/577/RIF bör detta direktiv leda till en tillnärmning av vissa aspekter av de nationella systemen för frysning för att möjliggöra förverkande.
- (28) Frysningsåtgärder påverkar inte möjligheten att betrakta specifik egendom som bevismaterial under hela förfarandet under förutsättning att egendomen i slutet av förfarandet görs tillgänglig för effektiv verkställighet av beslutet om förverkande.

- (29) Inom ramen för straffrättsliga förfaranden får egendom också frysas för dess eventuella senare återställande eller för att säkra ersättning för skador som orsakats av ett brott.
- (30) Misstänkta eller tilltalade personer döljer ofta egendom under hela det straffrättsliga förfarandet. Detta leder till att beslut om förverkande inte kan verkställas och till att de personer som omfattas av beslut om förverkande kan dra nytta av sin egendom när de väl har avtjänat sina straff. Det är därför nödvändigt att göra det möjligt att fastställa den exakta omfattningen av den egendom som ska förverkas också efter en slutlig fällande brottmålsdom, i syfte att göra det möjligt att till fullo verkställa beslut om förverkande i fall där ingen egendom eller otillräcklig egendom ursprungligen identifierades och beslutet om förverkande fortfarande inte har verkställts.
- (31) Med tanke på den begränsning av rätten till egendom som beslutet om frysning innebär, bör sådana provisoriska åtgärder inte vidmakthållas längre än vad som är nödvändigt för att hålla egendomen tillgänglig för ett eventuellt senare förverkande. För detta kan det krävas att domstolen omprövar beslutet för att kontrollera att det fortfarande finns skäl att förhindra att egendomen skingras.
- (32) Egendom som frysas för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande bör förvaltas på lämpligt sätt för att inte förlora sitt ekonomiska värde. Medlemsstaterna bör vidta de åtgärder som krävs, inklusive möjligheten till försäljning eller överföring av egendom för att minimera sådana förluster. Medlemsstaterna bör vidta relevanta åtgärder, till exempel upprättande av nationella centralkontor för förvaltning av tillgångar, specialistkontor eller likvärdiga mekanismer för att på ett ändamålsenligt sätt förvalta tillgångar som frysts inför förverkande och bibehålla deras värde i väntan på ett rättsligt avgörande.
- (33) Detta direktiv påverkar på ett väsentligt sätt rättigheterna för personer, inte endast för misstänkta eller tilltalade personer utan också för tredje män som själva inte är föremål för åtal. Det är därför nödvändigt att söra för särskilda skyddsåtgärder och rättsmedel för att säkerställa deras grundläggande rättigheter vid genomförandet av detta direktiv. Detta inbegriper rätten att bli hörd för tredje man som påstår sig vara ägare till den berörda egendomen, eller som hävdar annan egendomsrätt (sakrätt i egendom), såsom nyttjanderätt. Den som drabbats av ett beslut att frysa egendom bör underrättas om beslutet så snart som möjligt efter att det verkställts. De behöriga myndigheterna får dock uppskjuta underrättelsen till den berörda personen om sådana beslut om det är nödvändigt p.g.a. utredningen.
- (34) Syftet med underrättelsen om beslutet om frysning av egendom är bland annat att göra det möjligt för den berörda personen att bestrida beslutet. I en sådan underrättelse bör därför, åtminstone i korthet, skälet eller skälen för det berörda beslutet anges, även om detta kan ske mycket kortfattat.
- (35) Medlemsstaterna bör överväga att vidta åtgärder som gör det möjligt att använda förverkad egendom för offentliga eller sociala ändamål. Sådana åtgärder kan bland annat omfatta öronmärkning av egendom för projekt med målsättningen att motverka och förebygga brott samt för andra projekt av allmänt intresse eller för sociala ändamål. Den skyldigheten att överväga att vidta åtgärder medför en processuell skyldighet för medlemsstaterna, t.ex. att genomföra en juridisk analys eller att diskutera fördelarna och nackdelarna med att vidta åtgärder. När medlemsstaterna förvaltar fryst egendom och vidtar åtgärder när det gäller användningen av förverkad egendom bör de vidta lämpliga åtgärder för att förhindra brottslig eller olaglig infiltrering.
- (36) Det finns få tillförlitliga uppgiftskällor beträffande frysning och förverkande av vinning av brott. För att möjliggöra en utvärdering av detta direktiv, är det nödvändigt att samla in en jämförbar minimiuppsättning av lämpliga statistiska uppgifter om frysning och förverkande av egendom, spårning av tillgångar, åtgärder på det rättsliga området och avyttring av egendom.

- (37) Medlemsstaterna bör sträva efter att samla in uppgifter för viss statistik på central nivå så att de kan översändas till kommissionen. Detta innebär att medlemsstaterna bör göra rimliga ansträngningar för att samla in de berörda uppgifterna. Det innebär emellertid inte att medlemsstaterna har någon skyldighet att uppnå resultatet med att samla in dessa uppgifter om detta leder till en oproportionell administrativ börda eller höga kostnader för den berörda medlemsstaten.
- (38) Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheterna och iakttar de principer som erkänns i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*) och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad *Europakonventionen*), enligt tolkning i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Detta direktiv bör genomföras i enlighet med dessa rättigheter och principer. Detta direktiv bör inte påverka tillämpningen av nationell rätt med avseende på rättshjälp, och det skapar inte några skyldigheter för medlemsstaternas rättshjälpssystem, vilka bör vara tillämpliga i enlighet med stadgan och Europakonventionen.
- (39) Särskilda skyddsmekanismer bör införas för att säkerställa att ett beslut om förverkande som en allmän regel motiveras, utom om den berörda personen, i samband med förenklade brottmålsförfaranden i mål som gäller smärre överträdelse, har avstått från att utnyttja sin rätt till att få beslutet motiverat.
- (40) Vid genomförandet av detta direktiv bör hänsyn tas till bestämmelserna i Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU ⁽¹⁾, 2012/13/EU ⁽²⁾ och 2013/48/EU ⁽³⁾, som avser processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden.
- (41) Eftersom målet med detta direktiv, nämligen att underlätta förverkande av egendom i straffrättsliga ärenden, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget). I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (42) I enlighet med artiklarna 3 och 4a.1 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, har Irland meddelat att landet önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv. I överensstämmelse med det protokollet ska detta direktiv vara bindande för Irland endast när det gäller de brott som omfattas av de instrument som Irland är bundet av.
- (43) I enlighet med artiklarna 1, 2 och 4a.1 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, och utan att det påverkar tillämpningen av artikel 4 i det protokollet, deltar Förenade kungariket inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Förenade kungariket. Om Förenade kungariket deltar i enlighet med artikel 4 i det protokollet ska detta direktiv vara bindande för Förenade kungariket endast när det gäller de brott som omfattas av de instrument som Förenade kungariket är bundet av.
- (44) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 22 om Danmarks ställning, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

⁽¹⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1).

⁽²⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1).

⁽³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294, 6.11.2013, s. 1).

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

1. I detta direktiv fastställs minimiregler om frysning av egendom för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande och om förverkande av egendom i straffrättsliga ärenden.
2. Detta direktiv påverkar inte de förfaranden som medlemsstater använder sig av för att förverka egendomen i fråga.

Artikel 2

Definitioner

I detta direktiv gäller följande definitioner:

1. *vinning*: varje ekonomisk fördel som direkt eller indirekt härrör från ett brott; den kan bestå av alla former av egendom och innefattar all efterföljande återinvestering eller omvandling av direkt vinning och eventuella värdefulla fördelar.
2. *egendom*: varje form av egendom, materiell eller immateriell, lös eller fast egendom, samt juridiska handlingar eller arkunder som styrker äganderätt eller annan rätt till sådan egendom.
3. *hjälpmedel*: all slags egendom som på något sätt, helt eller delvis, använts eller varit avsedd att användas för att begå ett eller flera brott.
4. *förverkande*: slutgiltigt berövande av egendom beslutat av domstol i anledning av brott.
5. *frysning*: tillfälligt förbud mot överföring, förstöring, omvandling, avyttring eller flyttning av egendom, eller att man tillfälligt tar egendom i förvar eller tar kontroll över egendom.
6. *brott*: en brottslig gärning som omfattas av något av de instrument som förtecknas i artikel 3.

Artikel 3

Tillämpningsområde

Detta direktiv ska tillämpas på brott som omfattas av

- a) den konvention som utarbetats på grundval av artikel K 3.2 c i fördraget om Europeiska unionen om kamp mot korruption som tjänstemän i Europeiska gemenskaperna eller Europeiska unionens medlemsstater är delaktiga i ⁽¹⁾ (nedan kallad *konventionen om kamp mot korruption som tjänstemän är delaktiga i*),
- b) rådets rambeslut 2000/383/RIF av den 29 maj 2000 om förstärkning av skyddet mot förfalskning i samband med införandet av euron genom straffrättsliga och andra påföljder ⁽²⁾,
- c) rådets rambeslut 2001/413/RIF av den 28 maj 2001 om bekämpning av bedrägeri och förfalskning som rör andra betalningsmedel än kontanter ⁽³⁾,

⁽¹⁾ EGT C 195, 25.6.1997, s. 1.

⁽²⁾ EGT L 140, 14.6.2000, s. 1.

⁽³⁾ EGT L 149, 2.6.2001, s. 1.

- d) rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott ⁽¹⁾,
- e) rådets rambeslut 2002/475/RIF av den 13 juni 2002 om bekämpande av terrorism ⁽²⁾,
- f) rådets rambeslut 2003/568/RIF av den 22 juli 2003 om kampen mot korruption inom den privata sektorn ⁽³⁾,
- g) rådets rambeslut 2004/757/RIF av den 25 oktober 2004 om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel ⁽⁴⁾,
- h) rådets rambeslut 2008/841/RIF av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet ⁽⁵⁾,
- i) Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF ⁽⁶⁾,
- j) Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF ⁽⁷⁾,
- k) Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/40/EU av den 12 augusti 2013 om angrepp mot informationssystem och om ersättande av rådets rambeslut 2005/222/RIF ⁽⁸⁾,

samt andra rättsliga instrument om det i dessa instrument uttryckligen fastställs att detta direktiv gäller för de brott som harmoniseras enligt instrumentet.

Artikel 4

Förverkande

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkande, antingen helt eller delvis, av hjälpmedel och vinning eller egendom till ett värde som motsvarar sådana hjälpmedel eller sådan vinning, om det meddelats en slutlig fällande brottmålsdom, vilken dom också kan vara resultatet av förfaranden i den tilltalades utvaro.

2. Om förverkande på grundval av punkt 1 inte är möjligt, åtminstone om detta är en följd av att den misstänkta eller tilltalade personen är sjuk eller har avvikit, ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som är nödvändiga för att göra det möjligt att förverka hjälpmedel och vinning i fall där ett straffrättsligt förfarande inletts i fråga om ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel och detta förfarande skulle ha kunnat leda till en fällande brottmålsdom, om den misstänkte eller tilltalade hade kunnat ställas inför rätta.

Artikel 5

Utvidgat förverkande

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkande, antingen helt eller delvis, av egendom som tillhör en person som har dömts för ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel, om domstolen på grundval av omständigheterna i målet, bland annat konkreta uppgifter och tillgängligt bevismaterial, till exempel att värdet på egendomen inte står i proportion till den dömdes lagligen förvärvade inkomst, är övertygad om att egendomen i fråga härrör från brottsliga handlingar.

⁽¹⁾ EGT L 182, 5.7.2001, s. 1.

⁽²⁾ EGT L 164, 22.6.2002, s. 3.

⁽³⁾ EUT L 192, 31.7.2003, s. 54.

⁽⁴⁾ EUT L 335, 11.11.2004, s. 8.

⁽⁵⁾ EUT L 300, 11.11.2008, s. 42.

⁽⁶⁾ EUT L 101, 15.4.2011, s. 1.

⁽⁷⁾ EUT L 335, 17.12.2011, s. 1.

⁽⁸⁾ EUT L 218, 14.8.2013, s. 8.

2. Vid tillämpning av punkt 1 i den här artikeln ska begreppet brott åtminstone omfatta följande:
- a) Aktiv och passiv korruption i den privata sektorn såsom anges i artikel 2 i rambeslut 2003/568/RIF, samt aktiv och passiv korruption som tjänstemän i unionsinstitutionerna eller medlemsstaterna är delaktiga i såsom anges i artiklarna 2 respektive 3 i konventionen om kamp mot korruption som tjänstemän är delaktiga i.
 - b) Brott som rör deltagande i en kriminell organisation såsom anges i artikel 2 i rambeslut 2008/841/RIF, åtminstone i fall där brottet har lett till en ekonomisk fördel.
 - c) Att förmå eller rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar, eller dra nytta av eller på annat sätt utnyttja ett barn för sådana syften, om barnet har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, såsom anges i artikel 4.2 i direktiv 2011/93/EU, distribution, spridning eller överföring av barnpornografi såsom anges i artikel 5.4 i det direktivet, utbudande, tillhandahållande eller tillgängliggörande av barnpornografi såsom anges i artikel 5.5 i det direktivet, produktion av barnpornografi såsom anges i artikel 5.6 i det direktivet.
 - d) Olagligt intrång i informationssystem och olaglig systemstörning såsom anges i artiklarna 4 respektive 5 i direktiv 2013/40/EU, när ett betydande antal informationssystem har påverkats genom användning av ett verktyg såsom anges i artikel 7 i det direktivet, som utformats eller anpassats i första hand för detta syfte, att uppsåtligen tillverka, sälja, anskaffa i syfte att använda, importera, distribuera eller på annat sätt tillgängliggöra verktyg som används för att begå brott, åtminstone i fall som inte är ringa, såsom anges i artikel 7 i det direktivet.
 - e) Ett brott som är straffbart i enlighet med relevant instrument i artikel 3 eller, om instrumentet i fråga inte innehåller någon straffskala, i enlighet med relevant nationell rätt, med ett frihetsberövande maximistraff på i vart fall fyra år.

Artikel 6

Förverkande hos tredje man

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra förverkandet av vinning, eller annan egendom, till ett värde som motsvarar vinningen, som överförts direkt eller indirekt av en misstänkt eller tilltalad till tredje man, eller som förvärvats av tredje man från en misstänkt eller tilltalad, åtminstone om denne tredje man hade kännedom om eller borde ha haft kännedom om att överföringens eller förvärvets syfte var att undvika förverkande, på grundval av konkreta uppgifter och omständigheter, inbegripet att överföringen eller förvärvet genomfördes utan ersättning eller i utbyte mot ett belopp som var betydligt lägre än marknadsvärdet.
2. Punkt 1 ska inte påverka rättigheterna för tredje man som handlar i god tro.

Artikel 7

Frysning

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra frysning av egendom för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande. Dessa åtgärder, som ska beslutas av en behörig myndighet, ska innefatta brådskande åtgärder som kan vidtas när det behövs för att bevara egendomen.
2. Egendom i tredje mans besittning, enligt vad som avses i artikel 6, kan bli föremål för frysning för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande.

*Artikel 8***Skyddsåtgärder**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att se till att personer som berörs av de åtgärder som föreskrivs enligt detta direktiv har rätt till ett effektivt rättsmedel och en opartisk domstol så att deras rättigheter tillvaratas.
2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att se till att den som drabbats av ett beslut om frysning underrättas om beslutet så snart som möjligt efter det att det har verkställts. I ett sådant meddelande ska, åtminstone kortfattat, skälet eller skälen till det berörda beslutet anges. När det är nödvändigt för att förhindra att det inverkar menligt på en brottsutredning får de behöriga myndigheterna skjuta upp underrättelsen till den berörda personen om beslutet om frysning
3. Beslutet om frysning ska endast förbli i kraft så länge som det är nödvändigt för att bevara egendomen för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande.
4. Medlemsstaterna ska göra det faktiskt möjligt för de personer vars egendom berörs att bestrida beslutet om frysning inför domstol i enlighet med förfaranden som föreskrivs i nationell rätt. Sådana förfaranden kan innebära att när det första beslutet om frysning har fattats av en annan behörig myndighet än en rättslig myndighet, ska beslutet först underställas en rättslig myndighet för godkännande eller omprövning innan det kan bestridas inför domstol.
5. Egendom som frysts, men som inte därefter förverkas, ska omedelbart återlämnas. De villkor eller processuella regler enligt vilka sådan egendom återlämnas ska avgöras av nationell rätt.
6. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa att skäl anges för varje beslut om förverkande och att den berörda personen underrättas om beslutet. Medlemsstaterna ska göra det faktiskt möjligt för en person som ett beslut om förverkande är riktat mot att bestrida beslutet om förverkande inför domstol.
7. Utan att det påverkar tillämpningen av direktiven 2012/13/EU och 2013/48/EU ska personer vars egendom berörs av beslutet om förverkande ha rätt att få tillgång till en advokat under hela förverkandeförfarandet såvitt gäller fastställande av vinningen och hjälpmedlen, så att de kan tillvarata sina rättigheter. De berörda personerna ska informeras om att de har denna rätt.
8. I de förfaranden som avses i artikel 5 ska den berörda personen ha en faktisk möjlighet att bestrida omständigheterna i målet, däribland de konkreta uppgifter och det tillgängliga bevismaterial som ligger till grund för att den berörda egendomen anses vara egendom som härrör från brottsliga handlingar.
9. Tredje man ska ha rätt att hävda äganderätt eller annan egendomsrätt, inbegripet i de fall som avses i artikel 6.
10. När brottsoffer som en följd av ett brott har ersättningsanspråk mot en person som är föremål för en förverkandeåtgärd som föreskrivs i detta direktiv, ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som krävs för att se till att förverkandeåtgärden inte hindrar dessa brottsoffer från att begära ersättning.

*Artikel 9***Effektivt förverkande och verkställighet**

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs för att möjliggöra upptäckt och spårande av den egendom som ska frysas och förverkas även efter en slutlig fällande brottmålsdom eller efter förfaranden med tillämpning av artikel 4.2 och för att säkerställa effektiv verkställighet av ett beslut om förverkande, om ett sådant beslut redan har utfärdats.

*Artikel 10***Förvaltning av fryst och förverkad egendom**

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som krävs, till exempel inrätta centralkontor, specialistkontor eller likvärdiga mekanismer, för att se till att den frysta egendomen förvaltas på lämpligt sätt för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande.
2. Medlemsstaterna ska se till att de åtgärder som avses i punkt 1 omfattar en möjlighet att vid behov sälja eller överföra egendom.
3. Medlemsstaterna ska överväga att vidta åtgärder som gör det möjligt att använda förverkad egendom för allmännyttiga eller sociala ändamål.

*Artikel 11***Statistik**

1. Medlemsstaterna ska regelbundet samla in och bevara uttömmande statistik från de relevanta myndigheterna. Den statistik som samlas in ska varje år översändas till kommissionen och inbegripa
 - a) antalet verkställda beslut om frysning,
 - b) antalet verkställda beslut om förverkande,
 - c) det uppskattade värdet på den frysta egendomen, åtminstone på den egendom som frysts för att möjliggöra ett eventuellt senare förverkande vid tidpunkten för frysningen,
 - d) det uppskattade värdet på den återvunna egendomen vid tidpunkten för förverkandet.
2. Medlemsstaterna ska även årligen översända följande statistik till kommissionen, om den är tillgänglig på central nivå i den berörda medlemsstaten:
 - a) Antalet ansökningar om verkställighet av beslut om frysning i en annan medlemsstat.
 - b) Antalet ansökningar om verkställighet av beslut om förverkande i en annan medlemsstat.
 - c) Värdet eller det uppskattade värdet på den egendom som återvunnits efter verkställighet i en annan medlemsstat.
3. Medlemsstaterna ska sträva efter att samla in de uppgifter som avses i punkt 2 på central nivå.

*Artikel 12***Införlivande**

1. Medlemsstaterna ska senast den 4 oktober 2015 sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv. De ska genast till kommissionen översända texten till dessa bestämmelser.
2. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.
3. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de centrala bestämmelser i nationell rätt som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

*Artikel 13***Rapportering**

Kommissionen ska senast den 4 oktober 2018 lägga fram en rapport inför Europaparlamentet och rådet, med en bedömning av konsekvenserna av befintlig nationell rätt om förverkande och återvinning av tillgångar, vid behov åtföljd av lämpliga förslag.

I den rapporten ska kommissionen också bedöma om det föreligger något behov av att se över förteckningen över brott i artikel 5.2.

*Artikel 14***Ersättning av gemensam åtgärd 98/699/RIF samt vissa bestämmelser i rambesluten 2001/500/RIF och 2005/212/RIF**

1. Gemensam åtgärd 98/699/RIF, artiklarna 1 a, 3 och 4 i rambeslut 2001/500/RIF, och artikel 1 första fyra strecksatserna och artikel 3 i rambeslut 2005/212/RIF ska ersättas med detta direktiv för de medlemsstater som är bundna av detta direktiv, utan att det påverkar dessa medlemsstaters skyldigheter när det gäller tidsfristerna för införlivande av rambesluten i nationell rätt.
2. För de medlemsstater som är bundna av detta direktiv ska hänvisningar till gemensam åtgärd 98/699/RIF och till de bestämmelser i rambesluten 2001/500/RIF och 2005/212/RIF som anges i punkt 1 anses som hänvisningar till detta direktiv.

*Artikel 15***Ikraftträdande**

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 16***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Bryssel den 3 april 2014.

På Europaparlamentets vägnar

M. SCHULZ

Ordförande

På rådets vägnar

D. KOURKOULAS

Ordförande

Rättelse till Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen

(Europeiska unionens officiella tidning L 127 av den 29 april 2014)

På sidan 50, i artikel 12 "Införlivande" punkt 1, ska det

i stället för: "4 oktober 2015"

vara: "4 oktober 2016".

På sidan 50, i artikel 13 "Rapportering" första stycket, ska det

i stället för: "4 oktober 2018"

vara: "4 oktober 2019".

Sammanfattning av betänkandet För att brott inte ska löna sig (SOU 2015:67)

Att ingen ska gå vinnande från sitt brottsliga handlande är en utgångspunkt som är på samma gång självklar som förpliktande. För att åstadkomma detta förfogar myndigheterna över flera olika verktyg. Ett av de främsta är förverkande av utbyte av brott och brottslig verksamhet.

Det är bl.a. kring detta som utredarens tvådelade uppdrag kretsar, där de båda delarna utgörs av en utvärdering av tillämpningen av förverkandeformen utvidgat förverkande och ett genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen.

Utvärdering av tillämpningen av utvidgat förverkande

Med utbyte av brott menas både konkret egendom som någon kommit över genom brott och det uppskattade värdet av sådan egendom. Att utbytet förverkas innebär att brottslingen berövas egendomen eller att han eller hon blir skyldig att betala ett angivet belopp till staten. Beslut om förverkande av utbyte av brott fattas av domstol i brottmålsrättegången.

Med tidigare regler var det bara möjligt att förverka utbyte av just det brott som en person dömdes för. Det krävdes dessutom att det var fullt bevisat att egendomen härrörde från det brottet.

Genom en ny bestämmelse som trädde i kraft den 1 juli 2008 blev det i vissa fall möjligt att förverka också utbyte som kommer från en inte närmare preciserad brottslig verksamhet, alltså även annat brottsligt handlande än det som personen döms för. Förutsättningen för detta är att man döms för något av vissa utpekade brott och att detta brott dessutom är av sådant slag att det kan ge ekonomiskt utbyte. Bestämmelsen innebär också att sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten inte behöver styrkas fullt ut. I stället är det tillräckligt att åklagaren uppfyller ett lägre ställt beviskrav.

Denna nya förverkandeform – som numera ofta kallas utvidgat förverkande – representerade ett nytt synsätt i brottsutbytesarbetet och gjorde att förutsättningarna att förverka brottsvinster väsentligt förbättrades.

I detta betänkande utvärderas tillämpningen av utvidgat förverkande.

För detta ändamål har lagakraftvunna domar granskats i vilka yrkanden om utvidgat förverkande prövats. Av dessa har de flesta meddelats under en av utredaren utvald huvudsaklig granskningsperiod. Därutöver har granskning skett av ett antal slumpvis utvalda domar som meddelats såväl före som efter denna granskningsperiod, i det senare fallet fram till våren 2015.

Till grund för utvärderingen ligger de iakttagelser som gjorts i anslutning till granskningen av domstolsavgörandena samt därutöver kontakter under hand i vissa fall med dem som i rättegångar haft att

utföra eller bemöta en talan om utvidgat förverkande. Kontakter har dessutom förekommit med berörda myndigheter.

Utvärderingens slutsats är att utvidgat förverkande är ett mycket slagkraftigt redskap som – när det tillämpas – fungerar på i huvudsak avsett sätt och då leder till indragning av brottsutbyte som med tidigare regler inte var åtkomligt för de brottsbekämpande myndigheterna. Dock skulle förverkandeformen kunna användas i betydligt större utsträckning. Att utvidgat förverkande inte utnyttjas till sin fulla potential beror därvid inte på något förhållande som är hänförligt till de preciserade frågor som kommittédirektiven ställer i denna del. Det är således inte så att underutnyttjandet beror på problem eller svårigheter som visat sig vid tillämpningen. Orsaken står inte heller att finna i omständigheter som omfattas av någon av de övriga två preciserade frågorna.

Utvärderingen visar visserligen att de berörda myndigheterna utvecklat sitt arbete med brottsutbytesfrågor under senare år, bl.a. genom utbildning, metodstöd och vissa nyrekryteringar. Det kvarstående intrycket är emellertid att effekterna av dessa insatser är otillräckliga eller i vart fall fördröjda.

Genomförandet av EU-direktivet

Tyngdpunkten i direktivet utgörs av materiella straffrättsliga och i någon mån straffprocessuella bestämmelser av minimikaraktär.

Vad direktivet kräver i fråga om förverkande av vinning och hjälpmedel vid fällande brottmålsdom uppfylls av svensk rätt. Några lagändringar fordras därför inte i den delen.

Däremot krävs det lagstiftningsåtgärder i anledning av direktivets bestämmelse om att ska det vara möjligt att på grund av brott förverka utbyte och hjälpmedel även i fall när fällande brottmålsdom på grund av lagföringshinder inte kunnat meddelas. Vid genomförandet av detta åtagande både kan och måste det förutsättas att hindret för lagföring är oåterkalleligt. Vad direktivet kräver i denna del genomförs därför genom en komplettering av brottsbalkens bestämmelse om förverkande vid den brottsliges död och vid åtalpreskription.

När det gäller EU-direktivets inverkan på de svenska reglerna om utvidgat förverkande konstateras att de förverkandeutlösande brotten även fortsättningsvis bör pekats ut genom hänvisning till en generell faktor – straffskalan för den aktuella brottstypen – och genom en kompletterande brottskatalog som upptar vissa särskilt angivna brott som inte träffas av hänvisningen. Liksom hittills ska även osjälvständiga brottsformer av de utpekade brotten kunna utlösa utvidgat förverkande.

Däremot måste den ändringen göras i brottsbalkens bestämmelse att utvidgat förverkande fortsättningsvis ska kunna beslutas när någon döms för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer. Som nya bland de särskilt uppräknade brott som därutöver kan utlösa utvidgat förverkande ska dessutom anges dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta samt vissa fall av barnpornografibrott. Utöver detta ska utvidgat förverkande också kunna utlösas av att någon döms för ett annat brott för vilket är föreskrivet

Prop. 2015/16:155 fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som
Bilaga 3 utövats i organiserad form.

Även fortsättningsvis ska det vidare vara en förutsättning för allt utvidgat förverkande att det förverkandeutlösande brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte.

I övrigt föranleder direktivet inga lagändringar såvitt gäller utvidgat förverkande, varken i fråga om vad förverkandet får avse, hos vem förverkande kan ske eller vad som ska gälla för att i vissa fall kunna underlåta förverkande.

Förslag till
lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om brottsbalken
dels att 36 kap. 1 b, 5 och 14 §§ ska ha följande lydelse,
dels att rubriken närmast före 36 kap. 11 § ska lyda ”Gemensamma
bestämmelser, m.m.”

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***36 kap.**
1 b §²

Döms någon för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. människohandel enligt 4 kap. 1 a § tredje stycket, koppleri, ocker som är grovt, olovlig befattning med falska pengar som är grovt, eller grovt dobbleri,

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, eller

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller

Döms någon för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. *dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,*

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen.

² Senaste lydelse 2011:115.

organiserande av människo-
smuggling enligt 20 kap. 9 § första
stycket samma lag.

organiserande av människo-
smuggling enligt 20 kap. 9 § första
stycket samma lag, *eller*

*6. något annat brott för vilket är
föreskrivet fängelse i två år eller
mer och som har utgjort led i en
brottslighet som utövats i orga-
niserad form.*

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också
om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som
avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

5 §³

Förverkande till följd av brott av
egendom eller dess värde enligt 1
och 2–4 §§ får, om inte annat har
föreskrivits, ske hos

Förverkande till följd av brott av
egendom eller dess värde får, om
inte annat har föreskrivits, ske hos

- a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
- b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses
i 4 §,

d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på
grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet
förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller
skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första
stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 c §
ska anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som
den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon
av dem som anges i första stycket a–c.

14 §⁴

Kan på grund av den brottsliges
död eller av annan orsak påföljd *ej*
längre *å dömas*, får egendom
förklaras förverkad eller
företagsbot åläggas på grund av
brottet eller åtgärd föreskrivas till
förebyggande av missbruk, endast
om stämning i mål *därom delgivits*
inom fem år från det brottet
begicks. Talan får i sådant fall
väckas av åklagare endast om det
är påkallat ur allmän synpunkt.

Är det på grund av den
brottsliges död eller av annan
orsak *inte* längre *möjligt att döma*
ut påföljd, får egendom förklaras
förverkad eller företagsbot åläggas
på grund av brottet eller åtgärd
föreskrivas till förebyggande av
missbruk endast om stämning i
mål *om detta delgetts* inom fem år
från det att brottet begicks.

Utän hinder av vad som sägs i

³ Senaste lydelse 2008:370.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

första stycket får talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott alltid väckas inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

I fall som *nu sagts skall* vad i 35 kap. 3 § *stadgas äga* motsvarande tillämpning.

En talan enligt första eller andra stycket får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt. I fall som avses i första stycket ska vad som sägs i 35 kap. 3 § ha motsvarande tillämpning

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

Förslag till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen att 1 kap. 3 § och 3 kap. 11 a § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarat att egendomen

1. utgjort vinning av ett brott eller motsvarande som helt eller delvis uppgår till värdet av denna vinning,

2. utgjort hjälpmedel vid ett brott,

3. har förverkats till följd av en tillämpning av artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

1. har utgjort vinning av ett brott eller motsvarande som helt eller delvis uppgår till värdet av denna vinning,

2. har utgjort hjälpmedel vid ett brott,

3. har förverkats till följd av en tillämpning av artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott *eller har förverkats till följd av en tillämpning av artikel 5 om utökade möjligheter till förverkande i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, eller*

4. har förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

Denna lag ska inte tillämpas på utländska beslut om förverkande som innebär återställande av egendom till rättmätig ägare.

¹ Senaste lydelse 2014:203.

3 kap.
11 §²

För beslut om förverkande enligt 1 kap. 3 § första stycket 4 gäller, utöver vad som anges i 10 och 11 §§, att en verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om

1. den gärning som ligger till grund för beslutet om förverkande varken motsvarar ett brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i sex år eller mer, eller något av de brott som räknas upp i 36 kap. 1 b § andra och tredje styckena brottsbalken,

2. brottet inte är av beskaffenhet att kunna ge utbyte,

3. det varken av beslutet om förverkande eller av krav som uppställs i den andra medlemsstatens lag framgår att den statens domstol har bedömt att den förverkade egendomen härrör från brottslig verksamhet, eller

4. beslutet om förverkande inte riktar sig mot någon av de personer som anges i 36 kap. 5 a § brottsbalken.

En verkställbarhetsförklaring avseende beslut som anges i första stycket får inte meddelas om det är oskäligt.

1. den gärning som ligger till grund för beslutet om förverkande varken motsvarar ett brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer, eller något av de brott som räknas upp i 36 kap. 1 b § andra och tredje styckena brottsbalken,

2. brottet inte är av beskaffenhet att kunna ge utbyte,

3. det varken av beslutet om förverkande eller av krav som uppställs i den andra medlemsstatens lag framgår att den statens domstol har bedömt att den förverkade egendomen härrör från brottslig verksamhet, eller

4. beslutet om förverkande inte riktar sig mot någon av de personer som anges i 36 kap. 5 a § brottsbalken.

En verkställbarhetsförklaring avseende beslut som anges i första stycket får inte meddelas om det är oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

² Senaste lydelse 2014:203.

Förteckning över remissinstanserna

Yttrande över betänkandet har avgetts av Riksdagens ombudsmän, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Kammarrätten i Stockholm, Solna tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Ångermanlands tingsrätt, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Kustbevakningen, Försäkringskassan, Tullverket, Finansinspektionen, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Bokföringsnämnden, Kammarkollegiet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Svenska Bankföreningen och Föreningen auktoriserade revisorer.

Riksrevisionen har avstått från att yttra sig.

Svar har inte inkommit från Riksförbundet Kriminellas revansch i samhället (KRIS) och Centrum för rättvisa.

Lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs¹ i fråga om brottsbalken att 36 kap. 1 b, 5 och 14 §§ ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***36 kap.**1 b §²

Döms någon för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i *sex* år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Döms någon för ett brott för vilket *det* är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. *människohandel enligt 4 kap. 1 a § tredje stycket, koppleri, ocker som är grovt, olovlig befattning med falska pengar som är grovt, eller grovt dobbleri,*

1. *dataintrång, utnyttjande av barn för sexuell posering, tagande av muta, givande av muta eller barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1–4,*

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, *eller*

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU av den 3 april 2014 om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen.

² Senaste lydelse 2011:115.

stycket samma lag, *eller*

6. något annat brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer och som har utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form.

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

5 §³

Förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde enligt 1 och 2–4 §§ får, om inte annat har föreskrivits, ske hos

Förverkande till följd av *ett* brott av egendom eller dess värde får, om inte annat har föreskrivits, ske hos

- a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
- b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,
- d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 c § ska anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

14 §⁴

Kan på grund av den brottsliges död eller av annan orsak påföljd *ej* längre *ådömas*, får egendom förklaras förverkad eller företagsbot åläggas på grund av brottet eller åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk, endast om stämning i mål *därom delgivits* inom fem år från det brottet begicks. *Talan får i sådant fall väckas av åklagare endast om det är påkallat ur allmän synpunkt.*

Är *det* på grund av den brottsliges död eller av annan orsak *inte* längre *möjligt att döma ut* påföljd, får egendom förklaras förverkad eller företagsbot åläggas på grund av brottet eller åtgärd föreskrivas till förebyggande av missbruk endast om stämning i mål *om detta delgetts* inom fem år från det att brottet begicks.

En talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott får dock alltid

³ Senaste lydelse 2008:370.

⁴ Senaste lydelse 1986:118.

prövas om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

I fall som *nu sagts skall* vad i 35 kap. 3 § *stadgas äga* motsvarande tillämpning.

En talan enligt första eller andra stycket får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt. I fall som avses i första stycket ska vad som sägs i 35 kap. 3 § ha motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

Förslag till lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § och 3 kap. 11 a § lagen om (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande i Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarar att egendomen

Med ett utländskt beslut om förverkande avses i denna lag ett straff eller en åtgärd enligt ett lagakraftvunnet beslut, som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat i Europeiska unionen efter rättegång på grund av brottslig handling och som innebär ett slutligt berövande av egendom när domstolen förklarar att egendomen *har*

1. utgjort vinning av ett brott eller uppgår till värdet av denna vinning,

2. utgjort hjälpmedel vid ett brott,

3. har förverkats till följd av en tillämpning av artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

4. *har* förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

1. motsvarande som helt eller delvis

3. förverkats till följd av en tillämpning av

a) artikel 3.1 och 3.2 om utökade möjligheter till förverkande i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott, eller

b) *artikel 5 om utvidgat förverkande i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen, eller*

4. förverkats med stöd av andra bestämmelser om utökade möjligheter till förverkande än sådana som anges i 3.

¹ Senaste lydelse 2014:203.

3 kap.
11 a §²

För beslut om förverkande enligt 1 kap. 3 § första stycket 4 gäller, utöver vad som anges i 10 och 11 §§, att en verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om

1. den gärning som ligger till grund för beslutet om förverkande varken motsvarar ett brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i *sex* år eller mer, eller något av de brott som räknas upp i 36 kap. 1 b § andra och tredje styckena brottsbalken,
 1. den gärning som ligger till grund för beslutet om förverkande varken motsvarar ett brott för vilket det enligt svensk lag är föreskrivet fängelse i *fyra* år eller mer, eller något av de brott som räknas upp i 36 kap. 1 b § andra och tredje styckena brottsbalken,
 2. brottet inte är av beskaffenhet att kunna ge utbyte,
 3. det varken av beslutet om förverkande eller av krav som uppställs i den andra medlemsstatens lag framgår att den statens domstol har bedömt att den förverkade egendomen härrör från brottslig verksamhet, eller
 4. beslutet om förverkande inte riktar sig mot någon av de personer som anges i 36 kap. 5 a § brottsbalken.
- En verkställbarhetsförklaring avseende beslut som anges i första stycket får inte meddelas om det är oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

² Senaste lydelse 2014:203.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2016-03-01

Närvarande: F.d. justitieråden Severin Blomstrand och Annika Brickman samt justitierådet Agneta Bäcklund.

Utökade möjligheter till förverkande

Enligt en lagrådsremiss den 18 februari 2016 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättsakkunnige Walo von Greyerz.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

I lagrådsremissen föreslås lagändringar med anledning av Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen. Det föreslås även utökade möjligheter att förverka utbyte av brottslig verksamhet vid brott som har samband med organiserad brottslighet.

Bestämmelserna om förverkande ändrades genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2005. Ändringarna innebar bl.a. att brottsbalkens bestämmelser om förverkande av utbyte och hjälpmedel gjordes tillämpliga på brott enligt andra lagar eller författningar för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Vidare infördes möjlighet att förverka egendom som trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte och avkastning av det som trätt i stället för utbyte. Förslagen rörde således grundläggande bestämmelser om förverkande och en mångfald spridda regler inom specialstraffrätten. I det lagstiftningsärendet uttalade Lagrådet att det fanns ett framträdande behov av att uppnå en klar och systematiskt godtagbar reglering på förverkandeområdet som helhet, att behovet inte tillgodosågs genom den lagrådsremissens förslag och att en mer genomgripande översyn av bestämmelserna borde komma till stånd inom en nära framtid.

Bestämmelserna har därefter ändrats år 2008, när möjligheter att förverka utbyte av en inte närmare preciserad brottslig verksamhet infördes (prop. 2007/08:68). Inte heller i det lagstiftningsärendet skedde någon systematisk genomgång av reglerna.

Lagrådet konstaterar att de inkonsekvenser och den brist på systematik som tidigare påtalats alltjämt präglar förverkanderegleringen. Vidare finns det behov av att analysera hur reglerna förhåller sig till Sveriges internationella förpliktelser på förverkandeområdet. Behovet av en grundlig översyn, som påtalades redan år 2005, gör sig alltjämt gällande och Lagrådet förordar därför att en sådan initieras utan dröjsmål. (Se Lagrådets yttrande den 9 mars 2005 över Förverkande av utbyte och hjälpmedel vid brott m.m., prop. 2004/05:135 s. 357 ff., jfr även NJA 2010 s. 374.)

36 kap. 14 §

Paragrafen innebär att möjligheten att besluta om särskild rättsverkan av brott i vissa fall sträcks ut över gränsen för möjligheten att döma ut påföljd. Ett nytt andra stycke föreslås. Det innebär att om det genom den brottsliga död eller genom åtalspreskription står klart att påföljd inte längre kan dömas ut för hans eller hennes brott, ska en talan om förverkande av utbyte av ett brott eller av egendom som har använts eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott ändå kunna prövas, om stämning i mål om förverkande delgetts inom ett år från det att den omständighet inträffade som medför att påföljd inte längre kan dömas ut.

Paragrafen ändras för att den ska genomföra artikel 4 i EU:s direktiv om förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen.

I artikel 4.1 uppställs krav på medlemsstaterna att vidta åtgärder för att möjliggöra förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott om det meddelas en slutlig fällande brottmålsdom. Om sådant förverkande inte är möjligt ska medlemsstaterna enligt artikel 4.2 ändå – åtminstone om skälet till att en fällande dom inte är möjlig är att den tilltalade är sjuk eller har avvikit – kunna förverka hjälpmedel och vinning i fall där ett straffrättsligt förfarande inletts i fråga om ett brott som är av beskaffenhet att direkt eller indirekt kunna ge upphov till en ekonomisk fördel. Som en ytterligare förutsättning gäller att förfarandet skulle ha kunnat leda till en fällande brottmålsdom om den misstänkte eller tilltalade hade kunnat ställas inför rätta. Artikel 4.2 innefattar en skyldighet för medlemsstaterna att i vissa fall förverka utbyte och hjälpmedel utan att dom i brottmålet kunnat meddelas.

Några remissinstanser har ifrågasatt om den föreslagna bestämmelsen är tillräcklig för att Sverige ska leva upp till direktivets krav. De farhågor som framförts saknar inte fog. Lagrådet finner dock inte anledning att motsätta sig den föreslagna regleringen, som vilar på saklig grund.

I tredje stycket andra meningen ska en hänvisning ske till såväl första som andra stycket. Tredje stycket bör ha följande lydelse.

En talan enligt första eller andra stycket får väckas av åklagare endast om det är påkallat från allmän synpunkt. I fall som avses i första och

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2016. Några särskilda övergångsbestämmelser föreslås inte. Med hänvisning till retroaktivitetsförbudet i regeringsformen och brottsbalkens promulgationslag uttalas i remissen att övergångsregleringen innebär att förverkande enligt 36 kap 1 b § av utbyte av brottslig verksamhet som har bedrivits före ikraftträdandet får beslutas om det förverkandeutlösande brottet har begåtts efter ikraftträdandet. Som Lagrådet uttalade i samband med införandet av bestämmelserna om utvidgat förverkande är ställningstagandet diskutabelt. Det är omöjligt att förutse vad resultatet kan bli om frågan kommer under en internationell domstols prövning (Se Lagrådets yttrande den 20 december 2007 över Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, prop. 2007/08:68 s. 165 ff.)

Förslaget till lag om ändring i lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen

1 kap. 3 §

Paragrafens första stycke anger i fyra punkter vilka utländska beslut om förverkande som omfattas av lagens tillämpningsområde. I punkten tre införs en hänvisning till EU:s direktiv om förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen, i den ursprungliga lydelsen. Det finns i och för sig inte anledning att invända mot att hänvisningen har gjorts statisk, vilket har fog för sig. Skälet för den valda tekniken bör dock redovisas.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 mars 2016

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Romson, Y Johansson, M Johansson, Baylan, Bucht, Hultqvist, Hellmark Knutsson, Lövin, Regnér, Andersson, Ygeman, A Johansson, Bolund, Kaplan, Bah Kuhnke, Strandhäll, Fridolin, Wikström

Föredragande: statsrådet M Johansson

Regeringen beslutar proposition 2015/16:155 Utökade möjligheter till förverkande

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EU-regler
Lag om ändring i brottsbalken		Celex 32014L0042
Lag om ändring i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen		Celex 32006F0783
